

Uniwersytet Warszawski
Wydział Historyczny

Michał Wysocki

Komiks na łamach „Świata Młodych”
w okresie stalinizmu (1949–1956) w Polsce

Praca magisterska
na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo

Praca wykonana pod kierunkiem
prof. dr. hab. Dariusza Jarosza
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych

Warszawa, wrzesień 2009

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
ROZDZIAŁ 1. KOMIKS — ELEMENTY TEORII I HISTORIA GATUNKU.....	7
1.1. DEFINICJA	7
1.2. HISTORIA KOMIKSU	9
1.2.1. HISTORIE OBRAZKOWE NA ŚWIECIE.....	9
1.2.2. HISTORIE OBRAZKOWE W POLSCE.....	13
ROZDZIAŁ 2. „ŚWIAT PRZYGÓD” A „ŚWIAT MŁODYCH”	
— OD ROZRYWKI DO IDEOLOGII I PROPAGANDY	17
2.1. DWA „ŚWIATY PRZYGÓD”	17
2.2. „ŚWIAT MŁODYCH” — PRZYJACIEL BYŁYCH CZYTELNIKÓW	
„ŚWIATA PRZYGÓD”	20
2.2.1. POWSTANIE I MISJA	20
2.2.2. KOMIKSOWA ZAWARTOŚĆ	22
ROZDZIAŁ 3. KATEGORIE HISTORII OBRAZKOWYCH	26
3.1. ZAŁOŻENIA.....	26
3.2. HISTORIE IDEOLOGICZNO-PROPAGANDOWE I DYDAKTYCZNE.....	27
3.2.1. ROLE SPOŁECZNE BOHATERÓW HISTORII OBRAZKOWYCH	
I PERSONIFIKOWANE PRZEZ NICH WARTOŚCI.....	28
3.2.2. OBRAZ POLSKI LUDOWEJ I OBRAZ ZACHODU	40
3.3. HISTORIE ROZRYWKOWE.....	44
3.3.1. PODZIAŁ TEMATYCZNY.....	44
3.3.2. BOHATEROWIE I ICH ZWIĄZEK Z IDEOLOGIĄ	
WYCHOWAWCZĄ.....	45
ZAKOŃCZENIE	49
SPIS ILUSTRACJI	50
SPIS TABEL	50
BIBLIOGRAFIA	51
ANEKS	53

WSTĘP

Celem pracy jest treściowa i — w mniejszym stopniu — formalna charakterystyka historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956. Analiza ma służyć przedstawieniu wpływu ideologii i propagandy okresu stalinowskiego na komiksową zawartość periodyku. Ponadto jej efektem ma być ukazanie obrazu Polski Ludowej i jej mieszkańców, wyłaniającego się z opowiadań rysunkowych, z założenia stanowiących świadectwo czasów, w których powstały.

W dotychczas opublikowanych opracowaniach poświęconych historii polskiego komiksu¹ Adam Rusek koncentruje się na historyjkach obrazkowych tworzących serie, pomijając opowiadania zamieszczone w periodykach jednorazowo. W niniejszej pracy kwerendą objęto wszystkie historie, na które składają się co najmniej dwa rysunki powiązane ze sobą fabularnie². Założeniu temu towarzyszyło przekonanie, że im więcej opowiadań opublikowanych w latach 1949–1956 zostanie uwzględnionych, tym pełniejszy obraz Polski okresu stalinowskiego zostanie nakreślony³. Mimo możliwie precyzyjnego określenia zasad przyporządkowywania opowieści rysunkowych do komiksowego gatunku, ostatecznie podejmowane decyzje miały charakter subiektywny. Autor pracy ma świadomość, że w efekcie niektóre z „zakwalifikowanych” opowiadań mogą budzić wątpliwości co do przynależności gatunkowej, inne zaś — z powodu jej braku.

Oprócz czterech opracowań naukowych dotyczących historii polskiego komiksu⁴ — wszystkich autorstwa Adama Ruska, jak do tej pory jedyne badacza zajmującego się tą problematyką — oraz popularno-naukowego *Leksykonu polskich bohaterów i serii komiksowych*⁵, w pracy wykorzystano publikacje poświęcone teorii komiksu.

¹ Zob. **A. Rusek**, *Tarzan, Matotek i inni: cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1919–1939*, Warszawa 2001; tenże, *Cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1945–1955*, w: *Ludzie i książki: studia historyczne* (pod red. **J. Kosteckiego**), Warszawa 2006, s. 315–403; tenże, *Komiksowa rzeczywistość w Polsce w latach 1939–1945*, „Czas Fantastyki” 2009, nr 3, s. 3–10. Dwa ostatnie artykuły stanowią fragmenty rozprawy doktorskiej *Od rozrywki do ideowego zaangażowania: komiksowa rzeczywistość w Polsce w latach 1945–1955*, której publikacja przewidziana jest na rok 2010.

² Zob. Rozdz. 1.1.

³ W wyniku przyjęcia tak skonstruowanej definicji, okazało się, że spośród 525 numerów „Świata Młodych” (517 numerów wydania głównego, 7 numerów „Złotowego Świata Młodych” i 1 numeru specjalnego), które zostały poddane analizie, w 244 pojawiła się przynajmniej jedna historia obrazkowa.

⁴ Zob. **A. Rusek**, *Tarzan...*; tenże, *Komiksowa rzeczywistość...*; tenże, *Cykliczne historyjki...*; tenże, „*Nowy Świat Przypód*” 1946–1949, czyli *kameleona żywot krótki*, w: *Sztuka komiksu w perspektywie polskiej komiksologii: antologia referatów interdyscyplinarnego sympozjum popularnonaukowego* (pod red. **K. Skrzypczyka**), Łódź 2001.

⁵ Zob. tenże, *Leksykon polskich bohaterów i serii komiksowych*, Warszawa 2007.

Najważniejszymi z nich są książki Jerzego Szyłaka⁶ oraz artykuł Wojciecha Birka⁷ — prace czołowych teoretyków komiksu w Polsce. Literaturę z zakresu komiksowego gatunku uzupełnia mająca prekursorski charakter *Sztuka komiksu* Krzysztofa Teodora Toeplitza⁸ oraz *Bibliografia komiksów wydanych w Polsce w latach 1945–1989* Marka Misiory⁹. Ponadto wykorzystano dwie pozycje autorstwa zagranicznych badaczy — *The World Encyclopedia of Comics* pod redakcją Maurice’a Horna¹⁰ oraz *Understanding Comics* Scotta McClouda¹¹.

Spośród literatury uzupełniającej dla kontekstu historycznego pracy najważniejsza była książka *Pół wieku dziejów Polski* Andrzeja Paczkowskiego¹² oraz następujące publikacje specjalistyczne dotyczące tematyki PRL-u: *Prasa w PRL* Aliny Słomkowskiej, *Ideologia wychowawcza w Polsce w latach 1948–1956* Anny Radziwiłł, *Odrodzenie harcerstwa w 1956 roku* Krzysztofa Persaka, *Propaganda dla najmłodszych w latach 1948–1956* Marty Brodali, *Oficjalne i prywatne życie młodzieży w czasach PRL* Krzysztofa Kosińskiego oraz *Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie* Marka Wierzbickiego¹³.

Na pracę składają się trzy rozdziały. W pierwszym przedstawiono podstawy teoretyczne i historię komiksowego gatunku. Omówione zagadnienia obejmują rozwój opowiadań obrazkowych w Polsce i na świecie do momentu, w którym zaczął ukazywać się „Świat Młodych” i służą wprowadzeniu czytelnika w tematykę historii rysunkowych.

Drugi rozdział dotyczy „Świata Młodych” oraz jego poprzednika — „Świata Przygód”. Przedstawiono historię obu periodyków, uwzględniając ich misję i nieustannie zmieniającą się komiksową zawartość. W przypadku „Świata Młodych” szczegółowej analizie poddano wybrane cechy formalne opowiadań, których kształt stanowi odbicie ówczesnie panujących przekonań na temat utworów „zza oceanu”.

⁶ Zob. **J. Szyłak**, *Komiks: świat przerysowany*, Gdańsk 1998; tenże, *Komiks w kulturze ikonicznej XX wieku: wstęp do poetyki komiksu*, Gdańsk 1999.

⁷ Zob. **W. Birek**, *Elementy wiedzy o komiksie*, w: *Wybrane zagadnienia edukacji polonistycznej* (pod red. **H. Kurczaba**, **U. Kopeć**, **E. Kozłowskiej**), Rzeszów 2002.

⁸ Zob. **K.T. Toeplitz**, *Sztuka komiksu: próba definicji nowego gatunku artystycznego*, Warszawa 1985.

⁹ Zob. **M. Misiory**, *Bibliografia komiksów wydanych w Polsce w latach 1945–1989*, Tarnów 2001.

¹⁰ Zob. *The World Encyclopedia of Comics* / ed. by **M. Horn**, New York 1976.

¹¹ Zob. **S. McCloud**, *Understanding Comics: The Invisible Art*, New York 1994.

¹² Zob. **A. Paczkowski**, *Pół wieku dziejów Polski*, Wyd. 5., rozsz., Warszawa 2005.

¹³ Zob. **A. Słomkowska**, *Prasa w PRL: szkice historyczne*, Warszawa 1980; **A. Radziwiłł**, *Ideologia wychowawcza w Polsce w latach 1948–1956: próba modelu*, Warszawa 1981; **K. Persak**, *Odrodzenie harcerstwa w 1956 roku*, Warszawa 1996; **M. Brodala**, *Propaganda dla najmłodszych w latach 1948–1956: instrument stalinowskiego wychowania*, w: *Przebudować człowieka: komunistyczne wysiłki zmiany mentalności* (pod red. **M. Kuli**), Warszawa 2001; **K. Kosiński**, *Oficjalne i prywatne życie młodzieży w czasach PRL*, Warszawa 2006; **M. Wierzbicki**, *Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie: studium z dziejów funkcjonowania stalinowskiej organizacji młodzieżowej*, Warszawa 2006.

W ostatnim rozdziale omówione zostały kategorie historii obrazkowych zamieszczanych na łamach „Świata Młodych”. W przypadku opowiadań ideologiczno-propagandowych i dydaktycznych skoncentrowano się na rolach społecznych bohaterów — uczniów-harcerzy, robotników oraz wrogów wewnętrznych — którzy uosabiają szereg wartości zgodnych z ówczesnym, oficjalnie obowiązującym światopoglądem. Ponadto na podstawie analizy historii rysunkowych odtworzono obraz Polski Ludowej oraz obraz Zachodu widziany oczyma partii rządzącej i propagowany przez nią za pośrednictwem „Świata Młodych” wśród dzieci i młodzieży. Z kolei w odniesieniu do opowiadań rozrywkowych, skoncentrowano się na postaciach bohaterów, których zachowania i postawy mają związek z ideologią wychowawczą okresu stalinizmu w Polsce.

Całość podsumowano, wskazując na ideologiczno-propagandową rolę, jaką pełnił periodyk w ciągu pierwszych ośmiu lat swego istnienia.

Praca zawiera aneks — chronologiczny wykaz historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956. Tabela stanowiła podstawę do ilościowej i jakościowej analizy opowiadań rysunkowych, której wyniki przedstawiono w drugim i trzecim rozdziale.

Autor pragnie serdecznie podziękować Panu Adamowi Ruskowi za cenne uwagi o charakterze merytorycznym oraz Panu Markowi Misiorze za udostępnienie materiałów źródłowych.

Osobne podziękowania należą się promotorowi pracy, Panu prof. Dariuszowi Jaroszowi, którego przyjazne nastawienie, cierpliwość, zainteresowanie komiksową tematyką i liczne uwagi merytoryczne dopingowały autora do ukończenia pracy w wyznaczonym terminie (100% normy).

Mysze
za wsparcie
na wszystkich możliwych frontach,
zwłaszcza emocjonalnym i kulinarnym :-)

ROZDZIAŁ 1. KOMIKS — ELEMENTY TEORII I HISTORIA GATUNKU

1.1. DEFINICJA

„Dziś za komiks może zostać uznany każdy niemal ciąg obrazków powstałych jako rezultat pracy rysownika, malarza lub grafika, na różne sposoby łączony z przytoczeniami wypowiedzi postaci i ze słownym tekstem narracyjnym. Komiks to także szereg obrazków pozbawionych jakiegokolwiek komentarza, lecz tworzących spójny przekaz o charakterze fabularnym. Z sumy obrazków musi wyłaniać się obraz jednego świata przedstawionego i relacja o przebiegu zdarzeń, zmierzających do zmiany sytuacji przedmiotów przedstawionych”¹⁴.

Jerzy Szyłak we wstępie do swej rozprawy doktorskiej wymienia elementy, które muszą oraz które mogą wystąpić w danym dziele, aby można je było nazwać komiksowym. Zasadnicze znaczenie mają dwa z nich — jeden o charakterze formalnym, drugi — treściowym.

Na komiks musi składać się „ciąg obrazków” — a więc przynajmniej dwa rysunki. W wyniku takiego — formalnego — ograniczenia, komiksem nie można nazwać nie tylko pojedynczej ilustracji, lecz także rysunku satyrycznego, który posługuje się „tymi samymi formami i technikami połączenia słowa i obrazu”, jednak zamyka „całą wypowiedź w obrębie jednego obrazka”¹⁵. Za dodatkowy element, odróżniający komiks od rysunku satyrycznego, można uznać treść przedstawień — „satyrycy pokazywali w swoich rysunkach portrety postaci i prezentowali rodzajowe scenki, twórcy historyjek obrazkowych opowiadali fabuły”¹⁶.

Drugim konstytutywnym, treściowym ograniczeniem służącym zdefiniowaniu, czym jest komiks, są właśnie owe „fabuły”. Ciąg obrazków ma tworzyć „spójny przekaz o charakterze fabularnym”, tak aby suma odpowiednio ułożonych, następujących po sobie rysunków, składała się na historię, którą twórca chce przedstawić odbiorcy. Sformułowana

¹⁴ J. Szyłak, *Komiks w kulturze...*, s. 11.

¹⁵ W. Birek, dz. cyt., s. 294.

¹⁶ J. Szyłak, *Komiks w kulturze...*, s. 6.

w ten sposób definicja wyklucza przyjmowanie za komiks dwóch dowolnie zestawionych obrazków — musi wystąpić tu element sekwencyjności, oparty na prowadzeniu narracji za pomocą kolejnych rysunków¹⁷.

Obok wymienionych elementów, których wystąpienie warunkuje uznanie danego utworu za komiks, badacze wskazują na inne, służące doprecyzowaniu istniejącej definicji. Aby odróżnić komiks od jego form pokrewnych, podkreśla się m.in. sposób wykonania utworu, który ma być rezultatem „pracy rysownika, malarza lub grafika”¹⁸, a więc czymś powstałym w wyniku „kreatywnej działalności” twórcy — w przeciwieństwie do fotokomiksu (fotopowieści, fotonoweli), stanowiącego wynik fotograficznej rejestracji rzeczywistości. Z kolei nieruchomość obrazków jest zasadniczym elementem odróżniającym komiks od filmu animowanego, wspomniana liczba rysunków — od rysunku satyrycznego, zaś umiejscowienie warstwy tekstowej — od historyjki obrazkowej, uznawanej za formę „protokomiksową”¹⁹.

Określenie „historyjka obrazkowa” („historyjka ilustrowana”, „powieść obrazkowa”) funkcjonuje przede wszystkim w opracowaniach teoretycznych oraz historycznych i służy wyznaczeniu granicy między komiksami właściwymi (klasycznymi), a tymi, które ukazywały się bezpośrednio przed nimi. W historyjce obrazkowej „funkcją podstawowego nośnika znaczeń pełnią (...) segmenty tekstu słownego, zaś umieszczone nad nimi obrazki stanowią ilustracje do poszczególnych segmentów tekstu, a nie — jak w komiksie — samodzielny nośnik narracji”²⁰. Rola, jaką odgrywa w utworze warstwa tekstowa, ma zasadnicze znaczenie — historyjce, w której tekst występuje w ograniczonym zakresie (głównie w formie przytoczeń wypowiedzi bohaterów, przez co można mówić o jego komplementarności względem obrazu) zdecydowanie bliżej do komiksu, niż takiej, w której rysunki stanowią element drugorzędny i kiedy wystarczy historię przeczytać, aby ją zrozumieć²¹. Niemniej w obu przypadkach, ze względu na umieszczenie tekstu poza ramami obrazków, jest mowa o protokomiksach, nie zaś o komiksach właściwych.

Przy okazji historyjek ilustrowanych, warto wspomnieć o jeszcze jednym ich aspekcie — cykliczności. Adam Rusek, w pierwszym opracowaniu poświęconym przedwojennym historyjkom obrazkowym publikowanym w Polsce, za punkt wyjściowy przy selekcji materiału przyjmuje założenia Coultona Waugha — amerykańskiego

¹⁷ W. Birek, dz. cyt., s. 294.

¹⁸ J. Szyłak, *Komiks w kulturze...*, s. 11.

¹⁹ W. Birek, dz. cyt., s. 293–295.

²⁰ Tamże, s. 294.

²¹ A. Rusek, *Tarzan...*, s. 9.

rysownika i badacza²². Wymienił on trzy cechy formalne, będące wyróżnikami komiksowego gatunku. Mowa o narracji przedstawionej za pomocą serii rycin, tekście słownym włączonym w ramy obrazków oraz o ciągłości postaci bohaterów w kolejnych odcinkach cyklu. Jak zauważa Adam Rusek, w myśl tak sformułowanej definicji historyjka obrazkowa zamieszczona w piśmie jednorazowo nie jest komiksem²³. Ponadto cykliczność ilustrowanych opowiadań (stąd terminy: „cykl”, „serial obrazkowy”, „seria obrazkowa”) może być rozumiana na trzy sposoby. Może ona dotyczyć:

- 1) historyjek, których poszczególne odcinki stanowią zamknięte całości fabularne, połączone tylko postaciami bohaterów;
- 2) seriali właściwych, w których kolejność ukazywania się odcinków, ze względu na istnienie ciągłości narracyjnej, ma znaczenie;
- 3) opowiadań tworzących kompozycyjną i logiczną całość, o wyraźnie wyznaczonym początku i końcu²⁴.

W definicjach pojawiają się także — poza elementami wyznaczającymi granice między komiksem a jego formami pokrewnymi — informacje dotyczące m.in. tekstu, który może wystąpić w postaci słownego zapisu „dialogów, wypowiedzi narracyjnych lub onomatopei”²⁵, przy czym jego brak nie dyskwalifikuje przynależności utworu do komiksowego świata — mówi się wtedy o tzw. komiksie niemym.

1.2. HISTORIA KOMIKSU

1.2.1. HISTORIE OBRAZKOWE NA ŚWIECIE

Jeśli koniec XIX wieku uznać za „moment” powstania komiksu, gatunek ten liczy sobie trochę ponad sto lat. To niewiele — zwłaszcza gdy porównamy go z grafiką, malarstwem czy innymi sztukami plastycznymi.

²² Coulton Waugh jest autorem wydanej w 1947 roku pracy naukowej pt. *The Comics* — pionierskiego opracowania poświęconego amerykańskiemu komiksowi. Zob. **M. Horn, Waugh Coulton**, w: *The World Encyclopedia...*, s. 692–693.

²³ Ze względu na dużą liczbę samych tylko cyklicznych historyjek publikowanych w okresie międzywojennym, o jednorazowych nie wspominając, autor opracowania *Tarzan, Matolek i inni* zdecydował się uwzględnić opowiadania co najmniej 4-odcinkowe. W późniejszym okresie — w artykule *Cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1945–1955* — liczba ta zmalała do 2 (z rozmowy z **A. Ruskiem** przeprowadzonej przez autora 12.11.2007 roku).

²⁴ **A. Rusek, Tarzan...**, s. 8–9.

²⁵ **W. Birek**, dz. cyt., s. 293.

Przedstawiony tu zarys historii komiksu uwzględnia jego europejsko-amerykańskie korzenie. Celowo pominięto opis początków opowiadań obrazkowych pochodzących z innych kręgów kulturowych (w tym japońskiego — obecnie jednego z ważniejszych, jeśli wziąć pod uwagę wielkość tamtejszego rynku komiksowego), gdyż w omawianym okresie nie miały one praktycznie żadnego wpływu na kształtowanie się i obecność komiksu w Polsce.

PRZED 1896 ROKIEM

Za symboliczną datę wyznaczającą narodziny nowego gatunku uznaje się rok 1896. Wtedy to na łamach amerykańskiego dziennika „The World” zaczęła ukazywać się pierwsza cykliczna historyjka obrazkowa zatytułowana *Yellow Kid*. Jej autor — Richard Felton Outcault — poprzez przeniesienie tekstu słownego do wnętrza obrazków i wprowadzenie zasady powtarzalności tytułu (takiego samego w kolejnych odcinkach publikowanych na stronach kolejnych numerów gazety) przyczynił się do sformułowania istotnych, obowiązujących do dnia dzisiejszego cech komiksowego gatunku²⁶.

Myliłby się jednak ten, kto twierdziłby, że przed *Yellow Kidem* nie powstawały żadne opowiadania obrazkowe — sam Outcault już wcześniej rysował krótkie historyjki przeznaczone do publikacji w prasie. Jeszcze wcześniej „komiksy” tworzyli m.in. Rudolphe Töpffer (1799–1846), Gustave Doré (1832–1883) oraz Wilhelm Busch (1832–1908) — trzech europejscy rysownicy, uznawani za prekursorów komiksowego gatunku. Ich prace różniły się od twórczości ówczesnych karykaturzystów tym, iż posiadały segmenty tekstu słownego umieszczane zwykle pod poszczególnymi rysunkami. Ponadto Töpffer, tworzący opowiadania obrazkowe w latach 1833–1844, jako pierwszy świadomie wykorzystał „możliwości schematycznego przedstawiania postaci, rzeczy i zdarzeń w formie rysunków dla stworzenia komunikatu wizualnego”, którego zadaniem było nie przekazanie określonych treści satyrycznych (domena karykaturzystów), lecz dydaktycznych²⁷.

Töpffer, Doré i Busch przyczynili się do usamodzielnienia się komiksu — gatunku wywodzącego się z rysunku satyrycznego, który z kolei jest „potomkiem” tradycyjnie rozumianego dzieła plastycznego²⁸. Niektórzy badacze w poszukiwaniu początków, a nawet prapoczątków komiksu, usiłują dostrzec go wszędzie tam, gdzie występuje

²⁶ J. Szyłak, *Komiks w kulturze...*, s. 10.

²⁷ Tamże, s. 5–7.

²⁸ Tamże, s. 6.

jakiegokolwiek połączenie tekstu i obrazu bądź samych obrazków tworzących jakiś ciąg (np. w egipskich malowidłach, prehistorycznych rysunkach naskalnych itd.). Zapominają oni jednak, iż w ten sposób wkraczają na pola innych dziedzin sztuki, z którymi komiks — „dziecko” XIX wieku — niewiele ma wspólnego.

PO 1896 ROKU

Historyjka autorstwa Outcaulta jest jedną z wielu humorystycznych opowieści, poświęconych rozwydrzonemu, psotnym dzieciom (tzw. *kid strips*). Inny tego typu utwór to *Katzenjammer Kids* Rudolpha Dirksa z 1897 roku (wzorowany na *Maxie i Morycu* Wilhelma Buscha). Termin „komiks” trafnie oddaje istotę pierwszej odmiany gatunkowej historii obrazkowych (*comics* to skrót od *comic strip* — „komicznego paska”), jednak często ma się nijak do dzieł tworzonych w późniejszych okresach. Ponad sto lat zmagania się twórców z komiksową materią sprawiło, że gatunek stał się pod różnymi względami silnie zróżnicowany²⁹.

Jeśli wziąć pod uwagę kryterium tematyczne, komiks — ze względu na swą różnorodność — jest porównywalny z filmem, literaturą itd. Już na początku XX wieku pojawiały się opowieści o charakterze obyczajowym (tzw. *family strips*), ukazujące w krzywym zwierciadle życie amerykańskich rodzin. Z biegiem czasu autorzy zaczęli tworzyć komiksy przygodowo-awanturnicze, w tym o tzw. superbohaterach (lata 30., okres II wojny światowej), komiksy grozy, *undergroundowe* (rysowane od końca lat 60., będące estetyczną i tematyczną alternatywą dla ówczesnych komiksów „komercyjnych”), erotyczne, historyczne itd.³⁰ Warto dodać, iż wraz z tematyką, zmieniała się funkcja, jaką pełnił komiks. Początkowy czysto rozrywkowy charakter, podczas II wojny światowej uzupełniony został o propagandowy, w wyniku czego komiksowe seriale zaczęły pokazywać herosów (często posiadających nadnaturalne moce) zaangażowanych w walkę z hitlerowcami i Japończykami³¹. Z czasem, obok celów rozrywkowych i użytecznych, komiksowi można by zacząć przypisywać funkcję estetyczną³² (dzieła *undergroundowe* odegrałyby tu niemałą rolę) oraz inne, mające swe odpowiedniki w społecznych funkcjach

²⁹ Różne kryteria mogą stanowić podstawę typologii komiksu — m.in. kryterium tematyczne, formalne, geograficzne, estetyczne, według docelowego odbiorcy i in. Zob. **M. Wysocki**, *Komiks historyczny w Polsce: cechy formalne, estetyczne i treściowe*, Praca licencjacka napisana w Instytucie INiB UJ pod kierunkiem prof. UJ dr hab. Aliny Fitowej, Kraków 2007, Rozdz. 1.2. *Typologia komiksu*, s. 18–27.

³⁰ **W. Birek**, dz. cyt., s. 295–296.

³¹ **J. Szyłak**, *Komiks w kulturze...*, s. 21.

³² Funkcja ta jest wymieniana w niektórych definicjach komiksu. Zob. **S. McCloud**, dz. cyt., s. 9.

literatury³³, jednak nie zmieniłoby to faktu, iż gatunek ten przede wszystkim służył (i służy do dnia dzisiejszego) rozrywce.

Równie nieadekwatnym do wielu utworów obrazkowych słowem (odnoszącym się do kryterium formalnego), obok „komiczności”, jest „pasek”. Już w *Little Nemo in Slumberland* Winsora McCay’a — komiksie tworzonym w latach 1905–1914, uznawanym obecnie za arcydzieło gatunku — czytelnik miał styczność z całostronicowymi planszami. W Europie to właśnie tzw. jednoplanszówka stanowiła podstawowy element kompozycyjny. Z kolei pojedyncze cykliczne paski i plansze mogły być grupowane i wydawane w formie — odpowiednio — tzw. *comic books* bądź albumów³⁴.

Zróżnicowaniu tematycznemu i formalnemu towarzyszyło poszukiwanie zasad rządzących komiksowym rysunkiem. Na początku lat 30. belgijski twórca Georges Remi (pseudonim: Hergé) zaczął rysować techniką zwaną *ligne claire*. „Polegała ona na konsekwentnej konwencjonalizacji komiksowych obrazków: obrysowywaniu każdego ze składników obrazu konturem, eliminacji światłocienia, redukcji realizmu przedstawienia na rzecz jednoznaczności, zastosowaniu umownych kolorów”. Tym samym „twórcy komiksów rezygnowali z dążenia do nadawania swoim rysunkom kształtu artystycznego i wybierali schematyzm”³⁵.

Ważnym okresem w komiksowej chronologii były lata powojenne. Oprócz poszerzenia zakresu tematycznego historyjek obrazkowych, amerykańscy twórcy zaczęli rysować opowieści mniej naiwne, oparte na scenariuszach dobrej jakości, bardziej dopracowanych artystycznie. Rysować, ale też pisać — w tworzenie komiksów zaangażowano bowiem nie tylko doborowe grono rysowników, lecz także pisarzy science-fiction. Pojawiły się wówczas historie z dużą dawką pesymizmu i okrucieństwa, dwuznacznością moralną bohaterów; poruszające tematy „nie dla dzieci”, takie jak narkomania, korupcja, morderstwa i tortury itd.³⁶ Ewolucja komiksu w tym kierunku szokowała odbiorców, którzy uważali go za gatunek adresowany tylko do dziecięcego czytelnika. Pojawiła się antykomiksowa kruczata, na której czele stał doktor Fredric Wertham. Ten niemiecko-amerykański psychiatra w 1954 roku opublikował książkę *Seduction of the Innocent (Uwiedzenie niewinnych)*, w której zarzucił komiksom nadmierne epatowanie przemocą oraz seksem (w tym treściami homoseksualnymi), co — zdaniem doktora — prowadziło do deprawacji umysłów nieletnich. Na efekt nie trzeba

³³ Zob. J. Wojciechowski, *Czytelnictwo*, Wyd. 6., popr., Kraków 2000, s. 100.

³⁴ W. Birek, dz. cyt., s. 296–297.

³⁵ J. Szyłak, *Komiks w kulturze...*, s. 21.

³⁶ Tamże, s. 21–22.

było długo czekać — jeszcze w tym samym roku został ustanowiony i zaakceptowany przez większość wydawców Kodeks Komiksowy — zbiór ograniczeń zakazujących przedstawiania treści nieodpowiednich dla młodego czytelnika³⁷. Autocenzura zagościła w ojczyźnie superbohaterów na kilkanaście lat i — z jednej strony — stała się przyczyną infantylizacji komiksów funkcjonujących w oficjalnym obiegu, z drugiej zaś przyczyniła się do powstania komiksu podziemnego, łamiącego obowiązujące zakazy cenzorskie. Po 1970 roku przepisy Kodeksu przestały być rygorystycznie przestrzegane, co umożliwiło dalszy rozwój gatunku.

1.2.2. HISTORIE OBRAZKOWE W POLSCE

Informacje zawarte w niniejszym podrozdziale pochodzą w głównej mierze z trzech publikacji autorstwa Adama Ruska: książki *Tarzan, Matolek i inni: cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1919–1939* oraz artykułów *Komiksowa rzeczywistość w Polsce w latach 1939–1945* i *Cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1945–1955*³⁸.

Początki komiksu na polskim gruncie przypadają na lata 50. XIX wieku. Wtedy to zaczęły ukazywać się książeczki dla dzieci, w których rysunki nie były podporządkowane tekstowi jako głównemu elementowi dzieła, lecz współlistniały z nim, tworząc zaczątki tego, co Bernard Toussaint określił mianem „jedności ikono-lingwistycznej”³⁹. Obok ilustrowanych, zwartych publikacji skierowanych do młodszej odbiorcy, zarówno obcego (*Złota różyczka* Heinricha Hoffmana z 1858 roku), jak i krajowego pochodzenia (*Gwiazdka Kazia. Poranek na kolędę dla małych dzieci* Władysława Bełzy z 1883 roku), ukazywały się także zestawy rysunków w periodykach przeznaczonych dla dorosłego czytelnika. *Historia jedynaczka* (1859) oraz późniejsza *Historia jedynaczki* (1860) ujrzały światło dzienne na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” i stanowiły satyrę na „próżniacze wychowanie młodzieży ziemiańskiej, prowadzące ją do ruiny moralnej i finansowej”. Ich autora — Franciszka Kostrzewskiego — można uznać za prekursora historii

³⁷ Tenże, *Komiks: świat...*, s. 46.

³⁸ Zob. A. Rusek, *Tarzan...*; tenże, *Komiksowa rzeczywistość...*; tenże, *Cykliczne historyjki...*

³⁹ K.T. Toeplitz, dz. cyt., s. 21.

obrazkowych w Polsce⁴⁰. Należy podkreślić, iż jego prace, ze względu na formę oraz cykliczność ukazywania się, przypominały komiksy, jednak zgodnie z przyjętą terminologią bliżej im było do rysunków satyrycznych niż protokomiksów czy — tym bardziej — komiksów właściwych.

OKRES MIĘDZYWOJENNY I II WOJNA ŚWIATOWA

Pierwszy odnaleziony serial obrazkowy, autorstwa Kamila Mackiewicza (rysunki) i Stanisława Wasylewskiego (tekst), pochodzi z 1919 roku. *Ogniem i mieczem, czyli Przygody szalonego Grzesia — powieść współczesna* ukazywał się w tygodniku satyrycznym „Szcutek”, zaś rok później wszystkie 28 odcinków wydano w formie książkowej. Aż do przełomu lat 20. i 30. był to zaledwie jeden z sześciu dłuższych cykli, jakie opublikowano w Polsce. Pozostałe pięć, z rysunkami autorstwa Stanisława Dobrzyńskiego, zamieszczono w latach 1923–1929 na łamach „Expressu Ilustrowanego”. We wszystkich tekst miał formę rymowanych podpisów umieszczonych pod obrazkami. Pod koniec 1929 roku zaczęły ukazywać się historyjki dłuższe od publikowanych w „Expressie”, zaś dopiero w 1930 roku pojawił się w Polsce pierwszy komiks klasyczny — był to przedruk duńskiego utworu *Peter og Ping (Pan Bujdalski i Kaczorek)*. W przeciwieństwie do wielu innych zagranicznych komiksów ukazujących się wówczas w rodzimych periodykach, nie usunięto z niego „dymków” i nie przeniesiono ich zawartości pod ryciny. Z kolei pierwsze polskie realizacje z tekstem wewnątrz obrazków zamieszczano w latach 1936–1937 na łamach „Mojej Gazetki” i „Świata Przygód”. Były to jednak wyjątki od powszechnie obowiązującej reguły, nakazującej stosowanie tekstu pod rycinami (w formie rymowanego komentarza lub — rzadziej — dialogów postaci)⁴¹.

W okresie międzywojennym historyjki obrazkowe ukazywały się głównie w prasie codziennej i periodycznej. Z pism skierowanych do dziecięcego odbiorcy na uwagę zasługują „Mały Kurier” i „Moja Gazetka”, a także późniejsze „Świat Przygód”, „Karuzela” oraz „Wędrowiec”. Wydawnictwa zeszytowe zaczęły pojawiać się w Polsce dopiero pod koniec 1934 roku. Do momentu wybuchu wojny ukazało się dziesięć albumów z serii *Pat i Patachon* oraz trzy z *Przygodami bezrobotnego Froncka* — pierwszym i wówczas jedynym serialem drukowanym codziennie. Skromną liczbę publikacji samoistnych wydawniczo uzupełniają cztery części *Koziołka Matołka* —

⁴⁰ A. Rusek, *Tarzan...*, s. 26–28.

⁴¹ Tamże, s. 28–32.

popularnej powieści obrazkowej autorstwa Mariana Walentynowicza (rysunki) i Kornela Makuszyńskiego (tekst)⁴².

W latach 1939–1945 polskich historyjek obrazkowych publikowano niewiele. Krajowe periodyki zostały przez niemieckiego okupanta zlikwidowane i zastąpione prasą gadzinową, na którą składało się ok. 50–60 tytułów. Nieliczne opowiadania obrazkowe pojawiały się zarówno w formie pasków w niemieckiej prasie polskojęzycznej (zwykle propagandowe i nienależące do serii; jeden z wyjątków stanowiła 57-odcinkowa humoreska *Motek i Knotek* zamieszczana w „Ilustrowanym Kurierze Polskim”), jak i książeczek oraz broszur (głównie skierowanych do młodszego odbiorcy). Obok tych ostatnich na terenie Generalnego Gubernatorstwa rozpowszechniano wydawnictwa propagandowe — plakaty, ulotki, broszurki i parawaniki mające formę opowiadań obrazkowych. Ponadto historie komiksowe publikowano na emigracji. Najdłuższy utwór gazetowy tego okresu — *Przygody Walentego Pompki* — pojawiał się m.in. na łamach tygodników „Odsiecz — Polska Walcząca w Ameryce” (od września 1941 r. do kwietnia roku następnego) i „Polska Walcząca” (od października 1942 r. do końca następnego roku). Z kolei wydawnictwa zwarte z historiami obrazkowymi „były przeznaczone wyłącznie dla dzieci i zawierały bez wyjątku wznowienia przedwojennych utworów spółki Makuszyński — Walentynowicz”⁴³.

PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

Pierwszym powojennym periodykiem, w którym rozpoczęto publikowanie dłuższych cykli historyjek obrazkowych, była „Gazeta Ludowa”. Wbrew stanowisku ówczesnych warstw opiniotwórczych, których zdaniem opowiadania rysunkowe były pozbawione wartości literackich i estetycznych, na rynku pojawiały się kolejne wydawnictwa zamieszczające na swych łamach historyjki obrazkowe. „Życie Warszawy”, „Express Ilustrowany”, a później także inne gazety publikowały kolejne odcinki cykli rysunkowych, nie zważając na opinie elit intelektualnych. Do roku 1949 ukazywało się więcej historyjek niż w latach 30. Zwiększyła się ich liczba, a ponadto ewoluowała tematyka — oprócz opowieści o charakterze humorystycznym (np. *Wicek i Wacek*, *Niezwykłe przygody Olesia i Bolesia*), od 1947 roku zaczęły pojawiać się cykle przygodowe i sensacyjne (np. *Jim Atkins*, *Stach z Błękitnej Piątki*, *Przygody w Afryce*). Natomiast nie uległa zmianie forma utworów —

⁴² Tamże, s. 35–36.

⁴³ Tenże, *Komiksowa rzeczywistość...*, s. 3–9.

tekst nadal występował poza ramami rysunków, a nie w sporadycznie pojawiających się pod koniec lat 30. „dymkach”. Ponadto w dalszym ciągu historyjki obrazkowe pozostawały domeną prasy — tylko nieliczne ukazywały się jako publikacje samoistne wydawniczo⁴⁴.

Od początku istnienia opowiadań rysunkowych w Polsce, pełniły one trzy funkcje: rozrywkową, propagandową oraz reklamową⁴⁵. O ile w okresie międzywojennym dwie ostatnie realizowane były wyłącznie na łamach pism dla dorosłych, o tyle po roku 1946 ślady propagandy zaczęły pojawiać się także w historyjkach skierowanych do młodszego odbiorcy. Za umowną cezurę określającą stosunek władz do komiksowego gatunku — do jego obecności w polskiej prasie oraz treści przezeń prezentowanych — można uznać przełom lat 1948/1949. Początkowe próby ideologizacji opowieści rysunkowych, przy jednoczesnym tolerowaniu ich rozrywkowego charakteru, przekształciły się w jawną krytykę utworów uważanych za prymitywny produkt świata kapitalistycznego⁴⁶. Skutkiem tej postawy było drastyczne ograniczenie liczby historyjek publikowanych na łamach prasy oraz nasycenie tych, które przetrwały, elementami propagandowymi. Stan ten zaczął stopniowo ulegać zmianie w 1955 roku⁴⁷.

⁴⁴ **A. Rusek**, *Cykliczne historyjki...*, s. 320–322.

⁴⁵ Zob. tenże, *Tarzan...*, s. 50–68.

⁴⁶ Kampania przeciwko komiksom w Polsce była z jednej strony ściśle związana z antyamerykańskimi nastrojami, z drugiej zaś z antykomiksową histerią w samych Stanach Zjednoczonych. „Z tego powodu niektóre artykuły w pismach krajowych składały się niemal wyłącznie z odpowiednio dobranych i tendencyjnie skomentowanych cytatów z wydawnictw anglojęzycznych, czego zresztą celowo nie ukrywano”. Tenże, *Cykliczne historyjki...*, s. 338–339.

⁴⁷ Zob. tamże, Tabela 1. *Krajowe historyjki obrazkowe w prasie polskiej w latach 1945–1955*, s. 349; Rozdz. 2.2.2.

ROZDZIAŁ 2. „ŚWIAT PRZYGÓD” A „ŚWIAT MŁODYCH” — OD ROZRYWKI DO IDEOLOGII I PROPAGANDY

2.1. DWA „ŚWIATY PRZYGÓD”

Pierwszy numer „Świata Przygód” ukazał się w październiku 1935 roku. Kolorowy ogólnopolski tygodnik dla dzieci i młodzieży wydawała do wybuchu II wojny światowej warszawska spółka Prasa Popularna. W tym czasie na łamach gazety opublikowano dwadzieścia trzy dłuższe (co najmniej 4-odcinkowe) serie obrazkowe, w większości amerykańskie⁴⁸. Z polskich historyjek warto wymienić m.in. *Tarzana* oraz *Kapitana Nemo* — jedyne rodzime, choć zapewne nie do końca oryginalne serie awanturyczne okresu międzywojennego, których autorem był Jerzy Nowicki⁴⁹.

Gazeta miała charakter rozrywkowy. Początkowo zamieszczano w niej opowiadania ilustrowane, jednak z czasem periodyk wyspecjalizował się w publikacji serii komiksowych, głównie sensacyjnych, fantastycznych i awanturnych. Pierwsze numery tygodnika zawierały jedną historyjkę obrazkową; rok później na łamach „Świata Przygód” było już pięć opowiadań (np. w numerze 57. — wszystkie autorstwa Jerzego Nowickiego). Od połowy 1937 roku w periodyku dominowały publikacje ze Stanów Zjednoczonych. W numerze 108. ukazało się osiem komiksów, w tym siedem amerykańskich⁵⁰.

Po wojnie, w marcu 1946 roku, w sprzedaży pojawił się pierwszy numer „Nowego Świata Przygód” — „jedynego w naszym kraju w latach 40. pisma poświęconego historiom obrazkowym i literaturze popularnej”⁵¹. Wydawać by się mogło, że czytelnik otrzymał w ręce kontynuację przedwojennego periodyku. Świadczyły o tym nie tylko tytuł oraz winieta zaczerpnięta z warszawskiego „Świata Przygód”, lecz także komiksowa zawartość⁵² oraz grupa docelowa, którą tworzyły dzieci i młodzież. Jednak już w premierowym numerze redakcja dała do zrozumienia, że proponowana „nowa

⁴⁸ Zob. A. Rusek, *Tarzan...*, s. 133–134.

⁴⁹ Tamże, s. 92.

⁵⁰ Tamże, s. 35–36, 89–92, 133–134.

⁵¹ Tenże, „*Nowy Świat Przygód*”..., s. 9.

⁵² Warto jednak nadmienić, że historyjki obrazkowe ukazujące się w „[Nowym] Świecie Przygód” stanowiły — w odróżnieniu od tych zamieszczanych w przedwojennym wzorcu — co najwyżej połowę zawartości tygodnika. Zob. tamże.

przygoda” ma różnić się od swej brukowej, „grającej na najniższych instynktach ludzkich” międzywojennej poprzedniczki. Oficjalnie deklarowanym celem była „dobra i krzepiąca”, niepozbawiona elementów dydaktycznych rozrywka. W rzeczywistości najprawdopodobniej chodziło o „wysoką sprzedaż periodyku, dostarczającą funduszy na mniej zyskowe, za to bardziej ideologicznie poprawne przedsięwzięcia” wydawcy — Związku Walki Młodych — lub Polskiej Partii Robotniczej, której ZWM był młodzieżową „przybudówką”⁵³.

Zmiany dotyczące formy i zawartości „Nowego Świata Przygód” — aż do przekształcenia pisma w „Świat Młodych” na początku 1949 roku — w znacznym stopniu stanowiły odbicie przemian polityczno-gospodarczych zachodzących w powojennej Polsce.

Początkową chęć zysku, który gwarantowało publikowanie historyjek obrazkowych, wydawca z czasem coraz bardziej pragnął pogodzić z głoszeniem politycznie poprawnych treści. W efekcie rozrywkowy charakter periodyku utrzymał się tylko do października 1946 roku. Na łamach pisma pojawiały się wtedy amerykańskie komiksy, które nieudolnie przerysowano z przedwojennych gazet rozrywkowych (m.in. ze „Świata Przygód”), a także nowe polskie historie awanturnicze. Wtedy też zaczęły się ukazywać pierwsze, choć nieliczne, opowiadania zawierające wątki propagandowe (dotyczące m.in. przyjaźni polsko-radzieckiej). Po tym okresie zaprzestano publikacji utworów pochodzących zza oceanu⁵⁴. Miało to związek z narastającym od początku roku konfliktem między ZSRR a Stanami Zjednoczonymi. Nadchodziła „zimna wojna” — koalicja antyhitlerowska zaczęła się rozpadać, a „Związek Sowiecki zaczynał być postrzegany [przez Stany Zjednoczone — MW] nie jako sojusznik, ale aktualny przeciwnik”⁵⁵, co działało w obie strony.

Amerykańskie komiksy zastąpiono przedrukami z „Vaillant”⁵⁶ — tygodnika obrazkowego dla dzieci, związanego z Francuską Partią Komunistyczną. Do października 1947 roku na łamach „[Nowego] Świata Przygód”⁵⁷ pojawiały się też — w niewielkiej

⁵³ Tamże; **K. Kosiński**, dz. cyt., s. 384.

⁵⁴ **A. Rusek**, „Nowy Świat Przygód”..., s. 9.

⁵⁵ **A. Paczkowski**, dz. cyt., s. 124.

⁵⁶ Nieliczne przedruki z tego pisma — głównie humoreski autorstwa Rogera Masmonteila — pojawiały się też w późniejszym „Świecie Młodych”. Zob. **R. Mas**. [**Masmonteil**], *Doskonaly szofer*, „Świat Młodych” 1949, nr 17, s. 11.; **R. Mas**. [**Masmonteil**], [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 28, s. 3.; [**R.**] **Masmonteil**, [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 29, s. 8.; [**J.C. Arnal**], *Pif — marynarzem: z przygód najmądrzejszego psa na świecie*, „Świat Młodych” 1956, nr 44, s. 4.

⁵⁷ W czerwcu 1947 roku przeniesiono siedzibę redakcji z Katowic do Warszawy, jednocześnie skracając nazwę pisma do „Świata Przygód”. Zob. **A. Rusek**, „Nowy Świat Przygód”..., s. 11.

liczbie — historyjki rozrywkowe. Nowością były propagandowe opowieści historyczne i quasi-historyczne, które najczęściej odwoływały się do uczuć antyniemieckich⁵⁸.

Kolejne zmiany w zawartości pisma — stopniowe ograniczanie liczby komiksowych opowiadań oraz nasycanie pozostałych treściami ideologiczno-propagandowymi — zbiegły się z posiedzeniem Komitetu Centralnego PPR, które odbyło się 11 października. Przyjęte postanowienia — będące formą przeciwstawiania się „mentalności kapitalistycznej” — obejmowały m.in. ograniczanie napływu filmów, książek oraz gazet w języku angielskim, a także likwidację prywatnych wydawnictw i nasilenie cenzury⁵⁹. W przedostatnim numerze „Świata Przygód” z dotychczas publikowanych serii pojawiła się tylko *Barbara Figlarka* Henryka Jerzego Chmielewskiego⁶⁰. Numer ostatni — z 30 stycznia 1949 roku — zawierał tylko jedną, nienależącą do żadnego cyklu historyjkę obrazkową⁶¹.

W międzyczasie pismo zostało przejęte przez utworzony 22 sierpnia 1948 roku Związek Młodzieży Polskiej. Wzorowany na radzieckim Komsomole i powstały z połączenia czterech organizacji młodzieżowych, ZMP przejął „całokształt działalności wydawniczo-prasowej” swych poprzedników, w tym ZWM⁶². Dostarczanie rozrywki definitywnie przestało być celem periodyku. Najistotniejszą sprawą stało się przygotowanie dzieci i młodzieży do życia zgodnego z wytycznymi partii rządzącej — Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, utworzonej w grudniu 1948 roku⁶³. Jednocześnie zmienił się wydawca pisma — od połowy sierpnia była nim Spółdzielnia Wydawniczo-Oświatowa „Czytelnik”⁶⁴. W tym samym roku ze stanowiska prezesa spółdzielni odwołano Jerzego Borejszę, zwolennika prasy niezależnej. Z kolei na zebraniu Komisji Prasowej KC PPR, które odbyło się 16 listopada 1948 roku, przyjęto nowe, bardzo szczegółowe wytyczne dla periodyków „czytelnikowskich”. Od tej pory miały one stanowić pomocniczy oręż władzy i przenosić linię partii do społeczeństwa. Wskazania — w myśl komunistycznej doktryny prasowej⁶⁵ — obejmowały nie tylko publikowane treści, lecz także m.in. skład zespołów redakcyjnych tworzonych w taki sposób, aby zapewnić

⁵⁸ Tamże, s. 10.

⁵⁹ A. Paczkowski, dz. cyt., s. 191.

⁶⁰ A. Rusek, *Cykliczne historyjki...*, s. 366.

⁶¹ Zob. *Panikarze*, „Świat Przygód” 1949, nr 4, s. 12.

⁶² K. Persak, dz. cyt., s. 36; A. Słomkowska, dz. cyt., s. 258; zob. M. Wierzbicki, dz. cyt.

⁶³ A. Rusek, „*Nowy Świat Przygód*”..., s. 11; A. Paczkowski, dz. cyt., s. 417.

⁶⁴ Zob. stopki redakcyjne w „Świat Przygód” 1948, nr 31, s. 12; „Świat Przygód” 1948, nr 32, s. 12.

⁶⁵ Zob. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe: teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa 1999, s. 167–168.

i utrzymać decydujący wpływ członków partii na pismo⁶⁶. W efekcie z końcem 1948 roku „Świat Przygód” stał się niemal doskonałym narzędziem w rękach ZMP i „Czytelnika”, służącym do rozpowszechniania treści zgodnych z partyjnym światopoglądem.

2.2. „ŚWIAT MŁODYCH” — PRZYJACIEL BYŁYCH CZYTELNIKÓW „ŚWIATA PRYZGÓD”

2.2.1. POWSTANIE I MISJA

Rys. 1. Pierwsza winieta „Świata Młodych”

Źródło: „Świat Młodych” nr 1/1949, s. 1

Siódmego lutego 1949 roku ukazał się pierwszy numer „Świata Młodych”. Pismo — wzorowane na sowieckiej „Pionierskiej Prawdzie”⁶⁷ — powstało z połączenia „Świata Przygód” i harcerskiego periodyku „Na Tropie”. O nowej gazecie redakcja informowała czytelników co najmniej dwukrotnie — najpierw w 50. numerze „Świata Przygód” z 1948⁶⁸, później zaś w numerze ostatnim, z 30 stycznia 1949 roku. Jak dowiadujemy się z artykułu wstępnego, przyczyn nadchodzących zmian należy upatrywać w... „rzeczowych listach czytelników” obu pism. Odbiorcy „Świata Przygód” — zdaniem redakcji — domagali się „zmiany tytułu pisma w związku ze zmianą jego charakteru”, a także

⁶⁶ A. Słomkowska, dz. cyt., s. 223–227.

⁶⁷ A. Rusek, „Nowy Świat Przygód”..., s. 12.

⁶⁸ Tamże.

związania pisma z organizacją młodzieżową oraz z życiem szkolnym. Z kolei młodzież czytająca „Na Tropie” narzekała na zbyt małą liczbę powieści, niewielką ilość zagadnień związanych ze sportem oraz na częstotliwość ukazywania się periodyku. Wszystkim tym problemom miał zaradzić nowopowstały tygodnik młodzieży harcerskiej i szkolnej⁶⁹.

Trudno stwierdzić, jaki rzeczywisty wpływ na powstanie i zawartość „Świata Młodych” miały opinie czytelników poprzednich pism. Najprawdopodobniej jednak nie one były główną przyczyną zaistniałych zmian. O ile „Świat Przygód” swym ostatecznym kształtem wpisywał się w politykę komunistycznych władz, o tyle dwutygodnik „Na Tropie” wciąż oficjalnie znajdował się poza zasięgiem partii rządzącej — periodyk wydawał Związek Harcerstwa Polskiego, nad którym PPR w latach 1945–1948⁷⁰ teoretycznie nie miała kontroli. Co prawda krytyka niezależnego harcerstwa i jego wrogiej postawy politycznej pojawiła się już w momencie powojennej restytucji ZHP, jednak dopiero na początku 1949 roku zaczęto podporządkowywać ówczesnie najsilniejszą i najbardziej popularną organizację młodzieżową Związkowi Młodzieży Polskiej⁷¹. Zmiany te stanowiły część większego wydarzenia, jakim był decydujący etap rewolucji kulturalnej⁷². Jednym z jej efektów była „racjonalizacja” liczby wydawnictw prasowych, które zredukowano ze 107 do 34 tytułów (dzienniki) i z 745 do 592 (czasopisma)⁷³. Zamknięcie „Na Tropie”⁷⁴ nastąpiło niespełna półtora roku przed ostateczną likwidacją ZHP⁷⁵, w miejsce którego w 1950 roku utworzono wzorowaną na radzieckich pionierach Organizację Harcerską, będącą integralną częścią ZMP⁷⁶. Te ostatnie wydarzenia znalazły swoje odbicie w stopce redakcyjnej „Świata Młodych” — do numeru 19. z 1950 roku pismo było „Tygodnikiem Związku Harcerstwa Polskiego”; od numeru 20. pojawia się już tylko określenie „Pismo Harcerskie”, a pod nim nowa informacja o wydawcy — Zarządzie Głównym ZMP⁷⁷.

Nie negując wpływu opisanych zmian na kształt periodyku, należy zwrócić uwagę, że „Świat Młodych” pod względem stawianych sobie celów i komiksowej zawartości

⁶⁹ [bez tytułu], „Świat Przygód” 1949, nr 4, s. 1.; zob. też **W. Krasucki**, *Ostatni numer ale...*, „Świat Przygód” 1949, nr 4, s. 5.

⁷⁰ **K. Kosiński**, dz. cyt., s. 384.

⁷¹ **K. Persak**, dz. cyt., s. 11, 16, 45.

⁷² Zob. **A. Paczkowski**, dz. cyt., s. 189–194.

⁷³ Tamże, s. 191–192.

⁷⁴ Ostatni numer pisma ukazał się 15 stycznia 1949 roku. Za: http://pl.wikipedia.org/wiki/Na_Tropie, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

⁷⁵ Ostateczną decyzję o rozwiązaniu ZHP podjęto prawdopodobnie na posiedzeniu Biura Politycznego w czerwcu 1950 roku. **K. Kosiński**, dz. cyt., s. 31.

⁷⁶ **K. Persak**, dz. cyt., s. 58–59.

⁷⁷ Zob. stopki redakcyjne w „Świat Młodych” 1950, nr 19, s. 8; „Świat Młodych” 1950, nr 20, s. 8.

od początku był zbliżony do ostatnich numerów „Świata Przygód”. Z kolei z „Na Tropie” została przejęta szeroko rozumiana tematyka harcerska oraz formuła niektórych humoresek obrazkowych — zwykle przedruków — mających ukazywać poczucie humoru dzieci z innych krajów socjalistycznych⁷⁸.

Pismo kierowano do „młodzieży harcerskiej i szkolnej”, co z perspektywy czasu brzmi jak pleonazm, zważywszy, że po likwidacji ZHP drużyny harcerskie pokrywały się z ogółem uczniów szkół, istniał bowiem faktyczny przymus przynależności dzieci do lat 15 do OH⁷⁹. Cele istnienia gazety nie miały więc charakteru rozrywkowego — Wojciech Krasucki⁸⁰ w artykule wstępnym jednoznacznie określił jej misję. „Świat Młodych” miał wiązać czytelników „z całą postępową młodzieżą poprzez informowanie o pracach Związku Młodzieży Polskiej i Służby Polsce. O pracy, nauce i walce młodzieży na całym świecie”. Redaktor naczelny podkreślił też rolę harcerstwa, które „u boku swego serdecznego starszego brata” — ZMP — przygotowywało młodsze pokolenia do „udziału w budowaniu Ojczyzny”⁸¹. Przejawiało się to w jednym z podstawowych zadań „Świata Młodych”, jakim była animacja działań wchodzących w skład opracowywanego centralnie programu pracy OH⁸².

2.2.2. KOMIKSOWA ZAWARTOŚĆ

Mimo wyraźnie ideologiczno-propagandowego profilu periodyku oraz trwającej w Polsce Ludowej kampanii antykomiksowej, w wyniku której nastąpił znaczny spadek liczby opowiadań zamieszczanych w prasie po 1948 roku⁸³, w „Świecie Młodych” w latach 1949–1956 pojawiały się historie obrazkowe pozbawione ingerencji cenzorskich⁸⁴, czego dowodem są wyniki analizy zawartości tabeli 1.

⁷⁸ Historyjkom tym towarzyszyło określenie (nazwa działu pisma lub podtytuł) *Z czego śmieje się twój kolega w...* Zob. *Praktyczny prezent*, „Świat Młodych” 1949, nr 3, s. 12; trzy historyjki w „Świat Młodych” 1949, nr 28, s. 3. Z „Na tropie” czytelnik mógł dowiedzieć się, „z czego się śmieją nasi fińscy bracia” oraz „z czego się śmieją skauci czechosłowaccy”. **M. Misiora**, [Wykaz historii opublikowanych na łamach „Świata Przygód”, „(Nowego) Świata Przygód”, „Na Tropie” i „Świata Młodych”], materiały własne w posiadaniu autora.

⁷⁹ **K. Persak**, dz. cyt., s. 60.

⁸⁰ Wojciech Krasucki — od maja 1948 roku redaktor naczelny „Świata Przygód” (**A. Rusek**, „Nowy Świat Przygód”..., s. 11), pierwszy redaktor naczelny „Świata Młodych”.

⁸¹ *Tak lepiej*, „Świat Młodych” 1949, nr 1, s. 1.

⁸² **K. Persak**, dz. cyt., s. 60–61.

⁸³ Zob. **A. Rusek**, *Cykliczne historyjki...*, Tabela 1. *Krajowe historyjki...*, s. 349.

⁸⁴ W dokumentach warszawskiego AAN nie odnaleziono informacji o ingerencjach cenzorskich historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych”. Należy jednak zauważyć, że GUKPPiW

Tabela 1. Kategorie historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956

KATEGORIA HISTORII OBRAZKOWEJ*	SUMA	ROK							
		1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Historie przyporządkowane do jednej kategorii									
DYDAKTYCZNE (1)	6	0	0	0	3	0	1	0	2
IDEOLOGICZNO- -PROPAGANDOWE (2)	34	22	1	1	7	1	1	1	0
REKLAMOWE (3)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ROZRYWKOWE (4)	107	23	1	0	1	0	2	16	64
Historie przyporządkowane do co najmniej dwóch kategorii									
(1, 2)	83	7	13	13	12	14	15	5	4
(1, 4)	5	0	0	0	0	0	2	2	1
(1, 2, 4)	34	16	3	1	0	1	1	8	4
(1, 2, 3)	2	1	0	0	0	0	1	0	0
(2, 3)	3	2	0	1	0	0	0	0	0
(2, 4)	32	0	1	0	2	0	1	8	20
(2, 3, 4)	1	1	0	0	0	0	0	0	0
SUMA	307	72	19	16	25	16	24	40	95

Historie zawierające elementy charakterystyczne dla wybranych kategorii									
HISTORIE ZAWIERAJĄCE ELEMENTY ROZRYWKOWE (4; 1, 4; 1, 2, 4; 2, 4; 3, 4)	179	40	5	1	3	1	6	34	89
HISTORIE ZAWIERAJĄCE ELEMENTY DYDAKTYCZNE I/LUB IDEOLOGICZNO-PROPAGANDOWE (1; 2; 1, 2; 1, 4; 1, 2, 4; 2, 3; 2, 4)	197	47	18	16	24	16	21	24	31

* Szczegółowe wyjaśnienie rozumienia poszczególnych kategorii zob. Rozdz. 3.1.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Świata Młodych” (1949–1956)

Z analizy wynika, że w sumie opublikowano 307 odcinków opowieści, z których 179 miało charakter rozrywkowy. Większa część z nich (107) nie zawierała ani elementów ideologiczno-propagandowych, ani dydaktycznych. Należy jednak zauważyć, że na lata 1950–1953 przypada tylko 10 z nich, na rok 1949 — prawie $\frac{1}{4}$ ⁸⁵, zaś na rok 1956 —

zawartość periodyku poddawał cenzurze, o czym świadczą ingerencje dokonane w obrębie niektórych artykułów oraz rysunków satyrycznych (w numerze 42 z 1950, 14 z 1951 i 4 z 1953 roku). Można więc przypuszczać, że za ewentualną cenzurę opowiadań obrazkowych pojawiających się w gazecie odpowiadali sami autorzy oraz redakcja (cenzura wewnętrzna). Zob. AAN, GUKPPiW, Część I. *akta z lat 1945–1965*, sygn. I/1–I/815 (1–815): Nr 1/87 (*Cenzura 33* — 1949), 1/180 (*Cenzura 70* — 1950 r.), 2/22 (*Cenzura 216* — 1951 r.), 2/52 (*Cenzura 237* — 1952 r.), *Cenzura 261* — 1953 r.), 18/20 (*Cenzura 337* — 1954 r.). W dostępnym roboczym inwentarzu kartkowym nie odnaleziono pozycji wskazujących na akty cenzury dokonane w periodykach z lat 1955–1956.

⁸⁵ Fragmenty omówienia wyników ankiety zamieszczonej w „Świecie Młodych” (zob. „Świat Młodych” 1949, nr 28, s. 5) częściowo wyjaśniają brak na łamach periodyku serii komiksowych i gwałtowny spadek liczby historyjek obrazkowych w ogóle. Na szóste pytanie — „Czy podoba Ci się historia *Don Kichot*

połowa. Stopniowy wzrost liczby historii rozrywkowych — i generalnie historii obrazkowych — od 1954 roku prawdopodobnie wiąże się z nadejściem po śmierci Stalina „odwilży”, która przejawiała się m.in. w ocieplaniu stosunków ze Stanami Zjednoczonymi oraz w odchodzeniu od „administrowania sztuką” i zmniejszaniu ingerencji w sferze kultury⁸⁶. Okres tak zwanego „klasycznego stalinizmu” dobiegał końca⁸⁷. „W latach 1955–1956 system komunistyczny w PRL uległ zachwianiu (...). Rządzący utracili zdolność mobilizowania społeczeństwa do realizacji narzucanych planów. Rozkładowi uległ aparat represji. Również lokalne struktury PZPR, a zwłaszcza ZMP, znalazły się w kryzysie”⁸⁸.

Zjawisko „odwilży” oraz stosunek władz do komiksowego gatunku odzwierciedlają także cechy formalne utworów, szczególnie zaś postać tekstu towarzyszącego rysunkom.

Tabela 2. Cechy formalne historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956

ROK	FORMA TEKSTU*			LICZBA OBRAZKÓW						
	„DYMKI”	TEKST POZA OBRAZKIEM	BRAK TEKSTU	2	3	4	5	6	7–10	OD 11
1949	22 (-5)	11 (+5)	39	1	15	38	3	10	3	0
1950	1	13	5	1	10	5	3	0	0	0
1951	0	13	3	1	1	3	1	7	2	1
1952	0	20	5	7	3	7	5	0	0	2
1953	1	13	2	1	6	4	5	0	0	0
1954	2	12	11	1	5	6	7	4	0	1
1955	12	7	21	7	5	7	7	8	5	1
1956	43	4	47	5	21	33	9	14	11	2
SUMA	81 (-5)	93 (+5)	133	24	66	103	40	43	21	7

* W pięciu historiach tekst występował zarówno poza obrazkami, jak i w formie „dymków”. Cztery z tych opowiadań to pierwsze odcinki *Don Kichota*. Przypisano je do grupy komiksów właściwych, ponieważ od piątej części serii autorzy zrezygnowali z tekstu poza obrazkami, pozostawiając tylko wypowiedzi w „dymkach”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Świata Młodych” (1949–1956)

Z analizy danych zawartych w tabeli 2. wynika, że opowiadania z wypowiedziami w formie „dymków” (komiksy klasyczne) oraz bez tekstu (komiksy nieme) korelują z ogólną tendencją polegającą na spadku liczby opowieści obrazkowych w latach 1950–

w Polsce?” — czytelnicy generalnie odpowiadali, że podobały im się rysunki, jednak „fabuła powieści ich nie zadowalała”. W dalszej kolejności redakcja przedstawia wypowiedź jednego z uczestników ankiety — „Chcemy powieści, która nam pomoże w nauce, będąc przy tym rozrywką” — i dodaje, że czytelnicy „wołają powieść tekstową”. Wniosek brzmi: „nie zamieszczać powieści rysunkowych. Jest natomiast w piśmie miejsce na dowcipne historyjki rysunkowe w jednym odcinku”, a także na „ilustrowane przedstawienie historii nauki, wynalazków (np. historia wiosła, wiatraka, fortepianu)”. *Redagujemy wspólnie*, „Świat Młodych” 1949, nr 38, s. 7.

⁸⁶ A. Paczkowski, dz. cyt., 194–198.

⁸⁷ A. Radziwiłł, *Ideologia...*, s. 3.

⁸⁸ K. Kosiński, dz. cyt., s. 39.

1953 i jej stopniowym wzroście od 1954 roku. Odwrotnie jest w przypadku historii, w których tekst występuje poza obrazkiem (historyjki obrazkowe⁸⁹). Sytuacja ta ma związek z ówczesnym postrzeganiem i definiowaniem gatunku komiksowego w Polsce. Kampania antyamerykańska w odniesieniu do utworów z obrazkami często wiązała się z piętnowaniem tylko *stricte* komiksów — a więc tych z „dymkami”. Redakcja „Przekroju” nawet w okresie „najbardziej zajadłych ataków na amerykańskie komiksy” publikowała opowiadania bez słów⁹⁰. Jak można przypuszczać, w przypadku „Świata Młodych” opowiadania te — obok utworów z „dymkami” — zaliczono do złowrogiego gatunku, ale już historie, w których tekst pojawiał się poza obrazkiem — nie.

Liczba rysunków przypadających na jedno opowiadanie także w pewnym stopniu odzwierciedla nastroje antykomiksowe z lat 1950–1953. Stopniowy wzrost liczby historii o objętości większej niż cztery obrazki rozpoczął się w 1954 roku, jednak dopiero od maja 1956 roku opowiadania tego typu na stałe zagościły na łamach „Świata Młodych”.

Mimo „odwilży” — jak twierdzi Adam Rusek — utrwalonego „w potocznej świadomości obrazu komiksu: symbolu niższości kultury zza oceanu, pokracznego tworu, którego znajomość kompromituje człowieka cywilizowanego, przez wiele lat nikt nie odważył się podważyć. (...) Stereotyp ów pozostał trwałym śladem kampanii antyamerykańskiej i bez wątpienia przez następne lata wpływał na poglądy nadawców i odbiorców kultury masowej w Polsce”⁹¹.

⁸⁹ Terminy „komiks klasyczny”, „komiks niemy” i „historyjka obrazkowa” zob. w Rozdz. 1.1.

⁹⁰ Zob. A. Rusek, *Cykliczne historyjki...*, s. 327, przyp. 31.

⁹¹ Tamże, s. 341–342.

ROZDZIAŁ 3. KATEGORIE HISTORII OBRAZKOWYCH

3.1. ZAŁOŻENIA

Na potrzeby niniejszej pracy wyodrębnione zostały cztery kategorie historii obrazkowych. Nazwy kategorii utworów odnoszą się do pełnionych przez nie funkcji — dydaktycznych, ideologiczno-propagandowych, reklamowych i rozrywkowych. Podział ten nieznacznie różni się od dotychczas stosowanego w opracowaniach naukowych poświęconych historii polskiego komiksu⁹². Liczba analizowanych utworów nie pokrywa się z kategoriami — jeśli opowieść spełniała kryteria przynależności do kilku kategorii (ponad połowa historyjek), została przyporządkowana nie do jednej, lecz do wszystkich z nich.

Opowiadania ideologiczno-propagandowe stanowią w swej treści odzwierciedlenie poglądów, które oficjalnie obowiązywały w Polsce okresu stalinowskiego. Do tej kategorii zaliczają się historie, które zawierają — a w efekcie także propagują — elementy zgodne z ideologią krzewioną przez władze komunistyczne. Mogą to być opowieści popularyzujące role społeczne oraz wartości, którymi powinien kierować się człowiek — „uczestnik budowy socjalizmu”⁹³. Mamy wtedy do czynienia z krajem zamieszkałym przez harcerzy (w obowiązkowych mundurach) i robotników — „nowych ludzi”⁹⁴, dla których najważniejsze wartości to nauka, praca, kolektywizm, internacjonalizm i walka z wrogiem wewnętrznym. Opowiadania te prezentują także wizję Polski Ludowej jako kraju rozwijającego się, uprzemysłowionego; takiego, w którym panuje tolerancja i gdzie kobiety podejmują pracę w zawodach do tej pory zarezerwowanych dla mężczyzn. Ponadto z historyjek wyłania się negatywny, stojący w opozycji do wizji Polski obraz Stanów Zjednoczonych — państwa rasistowskiego, propagującego demoralizujące treści i będącego głównym agresorem w wojnie koreańskiej.

Niektóre wartości utożsamiane przez bohaterów historyjek — takie jak kondycja fizyczna, nauka, pracowitość czy zorganizowanie — z jednej strony są wynikiem propagowania komunistycznej ideologii, z drugiej zaś mają uniwersalny, dydaktyczny

⁹² Adam Rusek dzieli komiksy na trzy kategorie: propagandowe, rozrywkowe i reklamowe. Zob. **A. Rusek**, *Tarzan...*, s. 50–68.

⁹³ Zob. **A. Radziwiłł**, *Model ideologii wychowawczej w latach 1948–1956: próba rekonstrukcji i analizy*, w: *Polacy wobec przemocy 1944–1956* (pod red. **B. Otwinowskiej** i **J. Zaryna**), Warszawa 1996, s. 322.

⁹⁴ O micie „nowego człowieka” czytaj w **K. Kosiński**, dz. cyt., s. 36–37.

charakter. Mimo że „model wychowania, a nawet kształcenia, utożsamiał się w dużym stopniu z modelem propagandy ideowo-politycznej”⁹⁵, nadal pozostawał czymś, co może istnieć uniwersalnie, niezależnie od aktualnie obowiązujących przekonań. W myśl tego założenia, opowiadanie propagujące wartość nauki (uczenia się) zalicza się do co najmniej dwóch kategorii. Jest to utwór ideologiczno-propagandowy — pilna nauka dzieci w okresie stalinizmu była formą walki o pokój⁹⁶ — ale też dydaktyczny, bowiem propaguje wartość uniwersalną, a nie tylko cel, któremu ma ona służyć⁹⁷. Historyjka dydaktyczna nie ma jednocześnie charakteru ideologiczno-propagandowego tylko wtedy, gdy posiada jedynie wartości wychowawcze niewpisujące się wyraźnie w model ideologii obowiązującej w ówczesnej Polsce. Takimi wartościami są m.in. wrażliwość, przyjaźń oraz poszanowanie przyrody.

Trzeci rodzaj opowiadań obrazkowych — reklamowe — w „Świecie Młodych” jest słabo reprezentowany. Zaliczają się tu głównie historie stanowiące formę autoreklamy, przedstawiające czy i/lub dlaczego dzieci powinny czytać „Świat Młodych”.

Ostatnia kategoria dotyczy historyjek rozrywkowych. W ich obrębie dokonano jeszcze bardziej szczegółowego podziału, obejmującego humoreski, opowiadania przygodowe, westernowe oraz historie o tematyce sportowej. Podobnie jak w przypadku kategorii, utwór mógł zostać przyporządkowany do więcej niż jednej podkategorii.

3.2. HISTORIE IDEOLOGICZNO-PROPAGANDOWE I DYDAKTYCZNE

Z analizy kategorii historyjek obrazkowych⁹⁸ wynika, że w latach 1949–1956 na łamach „Świata Młodych” ukazało się 197 opowiadań zawierających elementy ideologiczno-propagandowe i/lub dydaktyczne. Co ciekawe, najwięcej z nich ukazało się w roku 1949 (47) i 1956 (31). Można by pomyśleć, że poziom ideologizacji opowiadań w latach 1950–1955 po drastycznym spadku stopniowo wracał do stanu z 1949 roku, jednak nie jest to do końca prawdą. Za wyjaśnienie niech posłuży liczba utworów przyporządkowanych

⁹⁵ A. Radziwiłł, *Ideologia...*, s. 2.

⁹⁶ Zob. M. Brodala, dz. cyt., s. 84.

⁹⁷ Jak zauważa Anna Radziwiłł, w Polsce stalinowskiej cele „są zawsze poza daną umiejętnością — uczniowie nie uczą się mnożenia, żeby umieć mnożyć, ale żeby budować socjalizm”. A. Radziwiłł, *Model ideologii...*, s. 319–320.

⁹⁸ Zob. Rozdz. 2.2.2.

tylko do jednej kategorii — historii ideologiczno-propagandowych. Najwięcej z nich ukazało się w 1949 (22) i 1952 roku (7); w późniejszych latach praktycznie ich nie publikowano. Zjawisko to może świadczyć o intensywności działań propagandowych ówczesnych władz (okres „ofensywy ideologicznej”) do momentu nadejścia „odwilży”. Znaczna część historyjek sprzed 1953 roku była całkowicie zgodna z obowiązującym modelem propagandy ideowo-politycznej. Od 1954 roku nastąpił wzrost liczby opowieści rozrywkowych⁹⁹, w których jednak nadal pojawiały się elementy o wymowie ideologiczno-propagandowej. Nawet utwory, które mają charakter wybitnie rozrywkowy (np. *Miś Baryłka*, *Tajemnica wyspy na jeziorze* — obie historie opublikowane w 1956 roku) zawierają treści odnoszące się do ideologii okresu stalinowskiego, dotyczące kolektywizmu, zorganizowania czy sprawności fizycznej. Jak można przypuszczać, fakt ten nie świadczy o nasileniu się propagandy w latach 1954–1956, lecz o tym, jak wielu uniwersalnym wartościom — obecnym w utworach z założenia rozrywkowych — przypisano ideologiczne znaczenie oraz jak wiele z tych wartości spopularyzowano i utrwalono w świadomości społecznej we wcześniejszych latach.

3.2.1. ROLE SPOŁECZNE BOHATERÓW HISTORII OBRAZKOWYCH I PERSONIFIKOWANE PRZEZ NICH WARTOŚCI

Bohaterami historyjek — mimo obowiązującej w OH zasady koedukacji¹⁰⁰ — w znakomitej większości są chłopcy. Z opowiadań ideologiczno-propagandowych wyłania się obraz dziecka — „uczestnika budowy socjalizmu”¹⁰¹ — które najpierw jest pilnym uczniem i harcerzem, później zaś robotnikiem, dla którego najważniejszą wartością jest praca.

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ Zob. **K. Persak**, dz. cyt., s. 45–46.

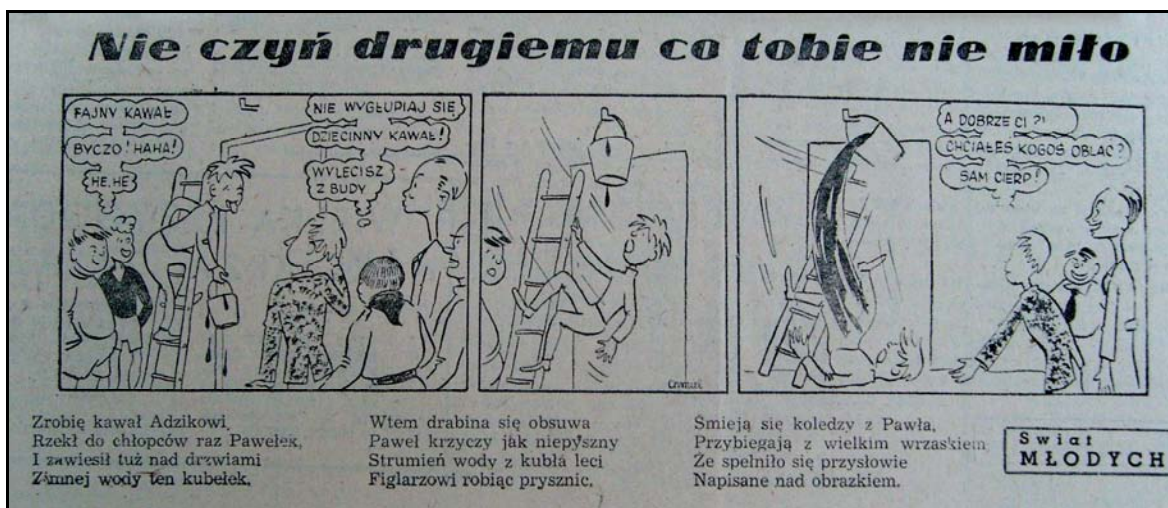
¹⁰¹ Zob. **A. Radziwiłł**, *Model ideologii...*, s. 322.

UCZEŃ — HARCERZ, PIONIER

Strój

Uczniowie zwykle należeli do harcerstwa¹⁰². W rzeczywistości od 1948 roku poddawano ich presji, aby wstępowali do OH; w historyjkach obrazkowych przynależność bohaterów do „przedszkola” ZMP¹⁰³ najczęściej określał ich ubiór. Był to albo codzienny, prosty mundur obowiązujący jeszcze w ZHP, albo wzorowana na pionierskiej biała koszula, zwykle z czerwoną chustą¹⁰⁴. Zdarzało się, że pozytywne zachowanie harcerzy autor opowiadania przedstawiał w opozycji do negatywnego zachowania zwykłych uczniów.

Rys. 2. Nieudany kawał

Źródło: „Świat Młodych” nr 3/1949, s. 3

Pawełek, główny bohater historyjki *Nie czyn drugiemu co sobie nie miło* (Rys. 2.), chciał wylać wiadro zimnej wody na głowę kolegi, zawieszając je nad drzwiami. Koledzy — uczniowie — kibicowali mu, zaś stojący nieopodal harcerze uznali to za dziecinny kawał. Oni też ucieszyli się, że spełniło się przysłowie zawarte w tytule, bowiem woda wylała się na głowę niezdarnego Pawełka, a nie jego kolegi. Generalnie jednak ubiór komiksowych postaci nie determinował ich zachowania — zarówno zwykli uczniowie, jak też harcerze personifikowali i pozytywne, i negatywne wartości.

¹⁰² Lub do organizacji pionierskiej — w przypadku historyjek będących przedrukami z periodyków, które ukazywały się w bratnich krajach socjalistycznych.

¹⁰³ K. Persak, dz. cyt., s. 59.

¹⁰⁴ Zob. tamże, s. 47.

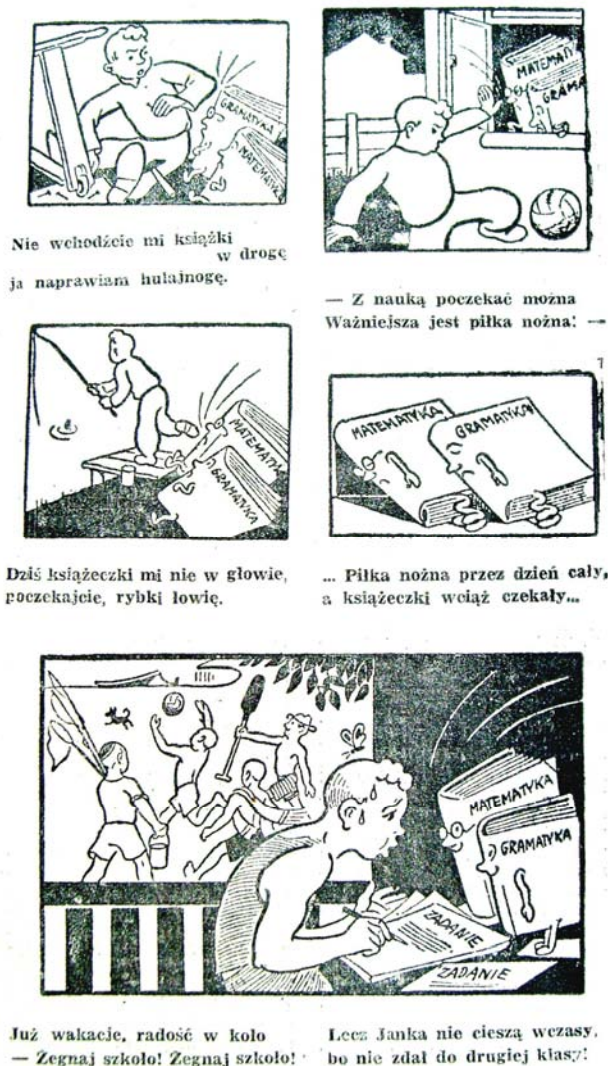
„Dobra nauka — honorem harcerza”¹⁰⁵

Nauka powiązana z chęcią zdobywania wiedzy powinna stać na czele harcerskich wartości. Pogląd ten szczególnie potwierdzają opowiadania z lat 1950–1954, przy czym więcej ukazywało się takich, w których bohater okazywał się nieukiem, nie zaś osobą godną naśladowania.

Najczęściej wykorzystywany scenariusz — czasem zawierający drobne modyfikacje — polegał na tym, że chłopiec nie zdawał sobie sprawy z tego, jak ważna jest nauka, do momentu gdy otrzymał negatywną ocenę. W efekcie albo nie zdawał do następnej klasy, albo musiał uczyć się w wakacje. Pierwsza historyjka tego typu pojawiła się w maju 1949 roku (**Rys. 3**). Janek, zamiast zaglądać do książek, wołał jeździć na hulajnodze, grać w piłkę nożną lub łowić ryby. W wyniku takiego zachowania chłopiec nie zdał do drugiej klasy, a w dodatku — w przeciwieństwie do rówieśników — w wakacje nie miał czasu na zabawę, gdyż musiał się uczyć.

Kolejne opowiadania wzbogacano o dodatkowe elementy lub nieznacznie modyfikowano już istniejące¹⁰⁶. „Niezagładanie do książek” uzupełniano lub zastępowano wagarowaniem (czasem

Rys. 3. Historia chłopca — nieuka

Źródło: „Świat Młodych” nr 14/1949, s. 1

¹⁰⁵ J. Berek, *O nowym prawie harcerskim*, „Świat Młodych” 1949, nr 18, s. 2.

¹⁰⁶ Zob. *Regulamin §1*, „Świat Młodych” 1950, nr 36, s. 7; *Regulamin §2, 3, 4*, „Świat Młodych” 1950, nr 37, s. 7; *Regulamin §5*, „Świat Młodych” 1950, nr 38, s. 7; *Regulamin*, „Świat Młodych” 1950, nr 44, s. 8; *Zimowa historyjka*, „Świat Młodych” 1951, nr 1, s. 6; B. Tryfan, H. Chmiel [H.J. Chmielewski], *Półrocze bumelanta*, „Świat Młodych” 1951, nr 7, s. 4; [W.] Szulc, *Szkolna historia*, „Świat Młodych” 1951, nr 40, s. 8; *Miłe złego początki lecz koniec żaloszny*, „Świat Młodych” 1952, nr 20, s. 6; *Ostatni strzał*, „Świat Młodych” 1952, nr 44, s. 7; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1953, nr 6, s. 6; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1953, nr 37, s. 1; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1953, nr 38, s. 7; H.[J.] Chmielewski, *Z pamiętnika Janka drugorocznika*, „Świat Młodych” 1954, nr 10, s. 6; *Z pamiętnika drugorocznika*, „Świat Młodych” 1954, nr 23, s. 1; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1955, nr 43, s. 6.

połączonym z oszukiwaniem — podrabianiem usprawiedliwienia od rodziców), niezorganizowaniem oraz niesłuchaniem nauczyciela podczas lekcji, zaś katalog czynności wykonywanych w miejsce nauki w domu rozszerzył się o m.in. wyjścia do kina, jazdę na nartach oraz zwykłe lenistwo. Zdarzało się również, że uczeń odrzucał pomoc, jaką oferowali mu koledzy, a podczas sprawdzianu liczył na ściąganie lub podpowiedzi innych osób. Tego rodzaju postępowanie zawsze kończyło się naganną oceną i/lub inną formą kary. Tylko czasem chłopiec zmieniał swoje zachowanie, co wiązało się z wprowadzeniem w życie jednej prostej zasady: na pierwszym miejscu jest nauka, a dopiero później — rozrywka.

Poszczególne zjawiska towarzyszące nieuctwu lub uczeniu się nieraz stawały się głównym tematem historyjki i zawsze były poddawane — w mniej lub bardziej bezpośredni sposób — ocenie. Do negatywnych należały wagarowanie (**Rys. 4.**), ściąganie¹⁰⁷ i podpowiadanie w trakcie wypowiedzi ustnej¹⁰⁸, do pozytywnych — zorganizowanie¹⁰⁹ i uczenie się w grupie¹¹⁰.

Rys. 4. Kara za wagarowanie

Źródło: „Świat Młodych” nr 33/1949, s. 5

¹⁰⁷ Zob. *Ściągaczka*, „Świat Młodych” 1950, nr 10, s. 5; *Prosta matematyka*, „Świat Młodych” 1953, nr 5, s. 5; *Kto się uczy – nie utonie*, „Świat Młodych” 1953, nr 24, s. 4.

¹⁰⁸ Zob. **T. Polanowski, H.[J.] Chmielewski**, *Ten się śmieje, kto się śmieje ostatni*, „Świat Młodych” 1952, nr 3, s. 3; tychże, dz. cyt., „Świat Młodych” 1952, nr 4, s. 4; **W. Badalska, G. Majewski**, *Może kto podpowie*, „Świat Młodych” 1952, nr 45, s. 5.

¹⁰⁹ Zob. **J. Byłanin, D. Cinowski**, *Wskazówki zegara*, „Świat Młodych” 1950, nr 35, s. 11; *Dzień zdrowego chłopca*, „Świat Młodych” 1952, nr 14, s. 6; **W. Chotomska, M. Białoszewski**, *Kłopoty z czasem*, „Świat Młodych” 1953, nr 5, s. 6; [**A. Szelałowska**], [bez tytułu], „Świat Młodych” 1954, nr 38, s. 1; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1954, nr 45, s. 1; **AS [A. Szelałowska]**, [bez tytułu], „Świat Młodych” 1954, nr 50, s. 3; *Jak koledzy pomogli Witkowi ułożyć plan dnia*, „Świat Młodych”, 1955, nr 6, s. 1; [**Z. Kiulin**], *Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek*, „Świat Młodych” 1955, nr 95, s. 3;

¹¹⁰ Zob. **K. Antyniewicz** [właśc. **Artyniewicz**], **W. Szulc**, *Nie ma to jak razem*, „Świat Młodych” 1951, nr 34, s. 6.

Komiks *Fantastyczna podróż* (Rys. 5.) stanowi dobry przykład utworu, w którym jednoznacznie określono, które zjawiska należy zaliczyć do negatywnych. Dwaj chłopcy skonstruowali raketę i wyruszyli w kosmiczną podróż. Wylądowali na najbliższej planecie i udali się do tamtejszego Muzeum Prehistorycznego. Jakież było ich zdziwienie, kiedy wśród eksponatów dostrzegli dwójkę — „znak używany jeszcze tylko na Ziemi”, ciało zawinięte w bandaż z podpisem „spóźnialski — mumia — era zegarka ręcznego” oraz ściągawkę znaną „pod fundamentami szkoły”. Wypowiedź jednego z chłopców nie pozostawia wątpliwości co do wydźwięku całego komiksu: „Wracajmy natychmiast na ziemię! Na tej planecie ubiegli nas o 1000 lat!”.

Rys. 5. Nieuctwo — relikw przeszłości

Źródło: „Świat Młodych” nr 7/1953, s. 6

Kolektywizm

Podstawowym kolektywem ucznia była szkolna klasa; harcerza — zastęp harcerski. W praktyce, aby nie utrudniać dzieciom identyfikacji z daną grupą, w skład drużyny wchodziły osoby należące do klasy¹¹¹.

Kolektywizm uczniów — bohaterów historii obrazkowych — przejawiał się na dwa sposoby. Pierwszy dotyczył spędzania wolnego czasu w grupie, drugi — nauki.

Okres wakacji zwykle wiązał się z wyjazdami dzieci i młodzieży na kolonie, które łączyły w sobie wypoczynek z przymusową — o czym czytelnik nie był informowany — pracą społeczną¹¹². W ósmym odcinku serii *Don Kichot w Polsce* tytułowy bohater w towarzystwie Sączka-Pączka i Dulcynei natrafił na harcerzy, którzy nieopodal rozbili obóz. Chłopcy przybiegli pomóc naprawić samochód, który uległ wypadkowi¹¹³. W kolejnych częściach cyklu autorstwa Juliana Podoskiego i Mariana Walentynowicza dowiadujemy się, czym zajmują się dzieci i młodzież ZHP podczas wakacji — właściwie tylko pracami społecznymi. Fakt, że jest to coś słusznego i godnego naśladowania podkreśla postać Don Kichota, który z dumą wstępuje w szeregi harcerskiego kolektywu i wykonuje powierzone mu zadania — uczestniczy w wykopkach i żniwach, pomaga przy naprawie mostu, załadunku pakunków i przy holowaniu statku¹¹⁴. Jednocześnie niektóre z tych prac świadczą o patriotyzmie internacjonalistycznym¹¹⁵ młodzieży dbającej o kontakty z bratnimi krajami socjalistycznymi. Budowany nad Odrą most miał połączyć Polskę Ludową z przyszłą Niemiecką Republiką Demokratyczną (**Rys. 10.**), zaś zepsuty statek należał do „braci” z Czechosłowacji.

Tematyka wyjazdu na kolonie pojawiała się jeszcze kilkakrotnie i nie zawsze obejmowała zagadnienie prac społecznych¹¹⁶. Z sześciu odcinków *Przygód Felka, który zawsze wiedział lepiej* tylko jeden zawierał tego typu wątek (szukanie stonki

¹¹¹ M. Brodala, dz. cyt., s. 30.

¹¹² Zob. tamże, s. 70–74; K. Kosiński, dz. cyt., s. 176–177.

¹¹³ Zob. J. Podoski, M. Walentynowicz, *Don Kichot w Polsce: mite rozczarowanie*, „Świat Młodych” 1949, nr 22, s. 8.

¹¹⁴ Zob. tychże, *Don Kichot w Polsce: zerwanie z Pączkami*, „Świat Młodych” 1949, nr 23, s. 8; tychże, *Don Kichot w Polsce: przygoda nad Odrą*, „Świat Młodych” 1949, nr 26, s. 9; tychże, *Don Kichot w Polsce: nauka nie idzie w las*, „Świat Młodych” 1949, nr 27, s. 9; tychże, *Don Kichot w Polsce: „służba dziecku”*, „Świat Młodych” 1949, nr 28, s. 9; tychże, *Don Kichot w Polsce: niech żyje współpraca*, „Świat Młodych” 1949, nr 30, s. 9.

¹¹⁵ Zob. A. Radziwiłł, *Model ideologii...*, s. 335.

¹¹⁶ Zob. [RA], *Sztafeta w czapkach*, „Świat Młodych” 1951, nr 32, s. 7; tenże, *Od 7.30 do 21.30 w Republice Pionierów w Berlinie*, „Świat Młodych” 1951, nr 41, s. 7; W. Chotomska, [A. Szelałowska], *Przygody Kazka*, „Świat Młodych” 1954, nr 32, s. 3; [M. Kowalewska], [A. Szelałowska], *O ogniwie i wilkach dziwnych przygód kilka*, „Świat Młodych” 1955, nr 1, s. 3; tychże, dz. cyt., „Świat Młodych” 1955, nr 2, s. 3; AS [A. Szelałowska], [bez tytułu], „Świat Młodych” 1955, nr 45, s. 3.

ziemniaczanej¹¹⁷, **Rys. 6.**). Pozostałe dotyczyły albo spraw organizacyjnych¹¹⁸, albo wycieczek odbywających się w ramach kolonii¹¹⁹. Inną formą wypoczynku — stosowaną podczas wyjazdów, ale też i na co dzień, w przerwach między nauką, obowiązkami domowymi i snem — były gry zespołowe. Piłka nożna, siatkówka, sztafeta, wspólna gimnastyka, jazda na nartach lub łowienie ryb z jednej strony stanowiły przykłady tego, jak można bawić się i odpoczywać w grupie, z drugiej zaś podkreślały znaczenie sprawności fizycznej, którą miał odznaczać się „nowy człowiek” komunizmu¹²⁰.

Rys. 6. Zbieranie stonki ziemniaczanej

Źródło: „Świat Młodych” nr 31/1951, s. 6

Kolektywizmowi towarzyszyły dwa inne zjawiska występujące w historyjkach obrazkowych, o których warto wspomnieć — współzawodnictwo oraz „klęska indywidualisty”¹²¹.

Rywalizacja dotyczyła albo prac społecznych — zbiórki złomu¹²², robót wykonywanych w ramach obozu harcerskiego (**Rys. 7.**¹²³) — albo wizerunku szkolnego

¹¹⁷ Zob. **K. Kosiński**, dz. cyt., s. 177.

¹¹⁸ Zob. *Przygody Felka...*, „Świat Młodych” 1951, nr 27–28, s. 6; *Przygody Felka...*, „Świat Młodych” 1951, nr 33, s. 8.

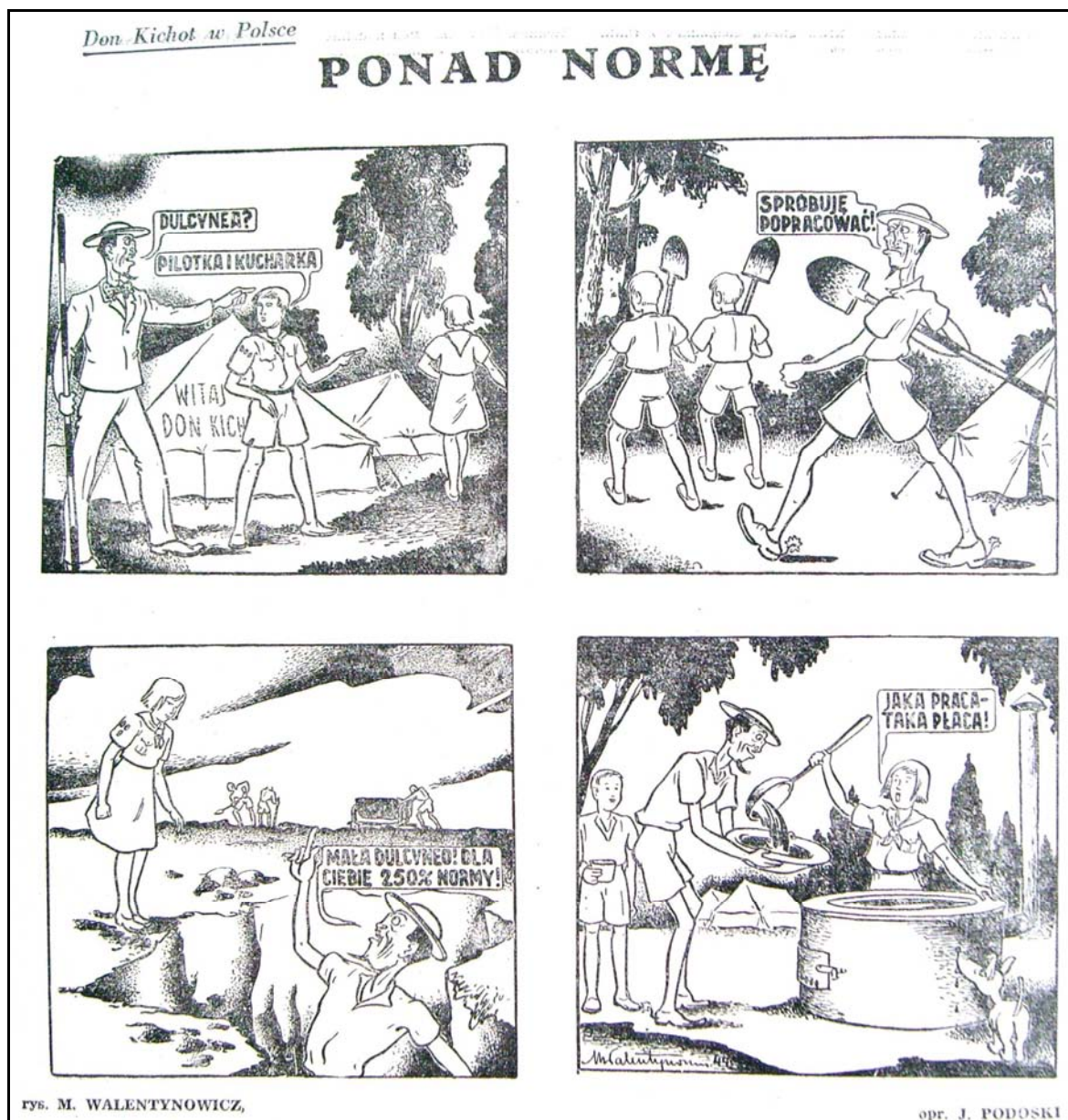
¹¹⁹ Zob. *Przygody Felka...*, „Świat Młodych” 1951, nr 29–30, s. 6.

¹²⁰ Zob. **K. Kosiński**, dz. cyt., s. 36–37.

¹²¹ Zob. **A. Radziwiłł**, *Model ideologii...*, s. 324.

ogniwa, kiedy to miejsce w rankingu uzależnione było od dobrego zachowania, nauki oraz dbania o czystość¹²⁴. Ponadto naturalną formę współzawodnictwa stanowiło uczestnictwo w grach zespołowych i zawodach sportowych.

Rys. 7. „Jaka praca — taka płaca!”

Źródło: „Świat Młodych” nr 25/1949, s. 9

¹²² Zob. *Skarb*, „Świat Młodych” 1953, nr 23, s. 4.

¹²³ W tym odcinku *Don Kichota* główny bohater, wykonując pracę ponad normę, został przodownikiem pracy i w myśl zasady „Jaka praca — taka płaca!” otrzymał większą niż inni harcerze porcję zupy.

¹²⁴ Zob. *Taka sprawa*, „Świat Młodych” 1954, nr 15, s. 3.

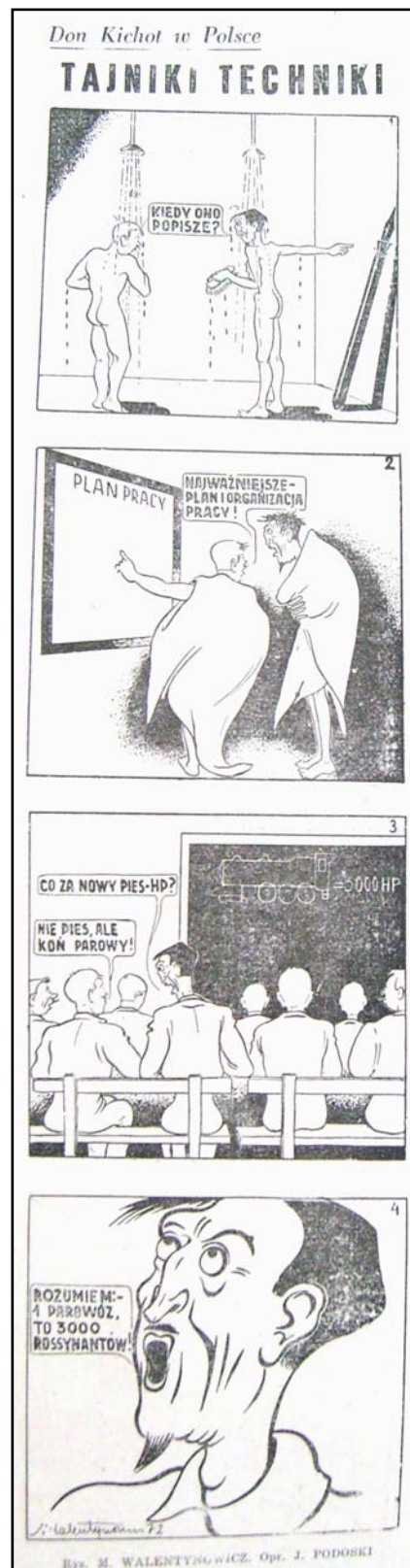
Z kolei „klęska indywidualisty” dotyczyła osób, które postępowały wbrew zasadom obowiązującym w ramach kolektywu. Byli to m.in. chłopcy, którzy nie dość, że się nie uczyli (choć już samo to wystarczało, aby podpadać pod kategorię indywidualisty), to na dodatek nie skorzystali z pomocy oferowanej im przez kolegów z klasy. Indywidualistą, a więc osobą postrzeganą negatywnie, był też niezdarny i niepotrafiący współpracować z innymi ogniowowy¹²⁵ oraz tytułowy bohater *Przygód Felka...*, który w niemal każdym odcinku nie słuchał przewodnika lub też nie chciał podporządkować się jego zarządzeniom. W efekcie chłopiec niejednokrotnie popadał w tarapaty, z których wyciągali go koledzy.

ROBOTNIK

Personifikowane przez robotników wartości niewiele różniły się od tych wyznawanych przez harcerzy. Był to efekt traktowania dziecka jak małego człowieka dorosłego i sprowadzania jego wychowania do uczestnictwa w procesach walki klasowej, walki o pokój, realizacji planu 6-letniego itp.¹²⁶ Wartości uosabiane przez robotników historyjek obrazkowych to kolektywizm, nauka (rozumiana jako dokształcanie się), praca oraz związane z nimi współzawodnictwo i przodownictwo. Warto przy tym zauważyć, że opowiadań, w których pojawiali się pracujący dorośli było znacznie mniej niż tych, których bohaterowie należeli do kolektywu uczniowskiego lub harcerskiego.

Najistotniejsza wartość dla robotnika to praca. Jeśli nie posiadało się umiejętności potrzebnych do jej

Rys. 8. W Szkole Przemysłowej

Źródło: „Świat Młodych” nr 33/1949, s. 9

¹²⁵ Zob. [H.J. Chmielewski?], *Czy takim powinien być ogniowowy?*, „Świat Młodych” 1954, nr 12, s. 3.

¹²⁶ Zob. A. Radziwiłł, *Model ideologii...*, s. 330–331.

wykonywania, należało się doksztalcać. Taką drogę wybrał Don Kichot, który po zakończeniu prac na kolonii postanowił wstąpić do fabrycznej Szkoły Przemysłowej, gdzie wraz z innymi robotnikami uczył się obsługi parowozu (**Rys. 8.**)¹²⁷.

W opowiadaniach obrazkowych właściwie nie istniała praca inna niż w kolektywie. Zawsze też wiązała się ona ze współzawodnictwem i przodownictwem¹²⁸. Polskim „bohaterem dnia codziennego”¹²⁹ zachęcającym do wyścigów pracy okazał się nieraz już wspomniany Don Kichot. Inni robotnicy także nie pozostawali w tyle — podczas budowy Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszaniowej mężczyzna, który „skoczył po papierosy”, zostawiając na poziomie parteru mleko, po powrocie miał problem z jego odnalezieniem, gdyż w międzyczasie powstało pierwsze piętro budynku (**Rys. 9.**). Całą galerię przodowników pracy prezentuje z kolei historia *Z pamiętnika Zosi*, w której troje dzieci podróżowało po kraju, spotykając po drodze górników, hutników, rolników, stoczniowców i innych robotników, którzy zamierzali pojawić się na Zlocie Młodych Przodowników¹³⁰. Wśród nich nie mogło zabraknąć m.in. brygadzysty Henryka Kowala, który „w ciągu czterech dni dał aż trzy wytopy żelaza”, tyskich robotników budujących wielkie, stutysięczne miasto oraz kolegi Limanowskiego — przodownika pracy PGR-u wyjaśniającego dzieciom, że dzięki „dobrej opiece każda krowa daje teraz prawie cztery razy więcej mleka niż w zeszłym roku”¹³¹.

Rys. 9. Budowa MDM

Źródło: „Świat Młodych”
nr 42/1952, s. 2

¹²⁷ Zob. **J. Podoski, M. Walentynowicz**, *Don Kichot w Polsce: wracać czy nie wracać?*, „Świat Młodych” 1949, nr 31, s. 8–9; tychże, *Don Kichot w Polsce: trzeba się uczyć*, „Świat Młodych” 1949, nr 32, s. 9.

¹²⁸ Zob. tychże, *Don Kichot w Polsce: przodownik pracy*, „Świat Młodych” 1949, nr 34, s. 9; **J. Domagalik, Chmiel [H.J. Chmielewski]**, *Z pamiętnika Zosi: złotowa podróż*, „Świat Młodych” 1952, nr 29, s. 3–11; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1952, nr 42, s. 2.

¹²⁹ Zob. **M. Brodala**, dz. cyt., s. 179.

¹³⁰ Zob. tamże, s. 79–80.

¹³¹ **J. Domagalik, Chmiel [H.J. Chmielewski]**, dz. cyt., „Świat Młodych” 1952, nr 29, s. 4, 6, 8.

WRÓG WEWNĘTRZNY

Postać wroga wewnętrznego — jeśli nie liczyć nieuków i leni — rzadko pojawiała się w historyjkach obrazkowych publikowanych w „Świecie Młodych”. Na podstawie kilku opowiadań można jednak określić, jakimi cechami odznaczał się spekulanci i kułacy — bohaterowie jednoznacznie negatywni, stanowiący utożsamienie mitu wroga¹³².

Drobny handlarz Sączek-Pączek, dawny towarzysz przygód Don Kichota, był uosobieniem wszystkiego co złe. Stałe cechy pojawiającego się w ośmiu odcinkach¹³³ bohatera — chciwość, interesowność, pazerność i tchórzostwo — nierozzerwalnie

Rys. 10. Koniec ze spekulantami

Źródło: „Świat Młodych” nr 33/1949, s. 9

¹³² Zob. A. Radziwiłł, *Model ideologii...*, s. 339; A. Paczkowski, dz. cyt., 173–175.

¹³³ Zob. J. Podoski, M. Walentynowicz, *Don Kichot w Polsce*, „Świat Młodych” 1949, nr 16–23, s. 8.

łączyły się z oszukiwaniem i kombinatorstwem. „Spekulantwo” Sączka-Pączka wiązało się z prowadzeniem własnej masarni (z której — sądząc po posturze — czerpał wysokie dochody), ale ujawniało się także w wielu innych sytuacjach m.in. wtedy gdy kradł benzynę dwóm robotnikom, skąpił zapłaty za suty posiłek spożyty w karczmie oraz gdy nie chciał pomóc harcerzom w remoncie mostu („Kto nam zapłaci?”, **Rys. 10.**). Don Kichot nie akceptował takiego zachowania, dlatego też ostatecznie zerwał kontakt ze starym kamratem i zaczął uczestniczyć w pracach społecznych. Uosobieniem spekulanta była też żona Pączka, Dulcynea, a także napotkane podczas jazdy samochodem cztery „kupcowe” — wiejskie kobiety, które pobiły Don Kichota, wzięwszy go za kontrolera. Wszystkie te postaci pochodziły z Grajdołka, wsi-symbolu — jak można przypuszczać — zacoiania; miejsca zamieszkałego przez spekulantów.

Z kolei osoba kułaka pojawiła się w historyjkach obrazkowych dwukrotnie — w obu przypadkach postępowanie bohaterów wiązało się z oszukiwaniem. Sprawa dotyczyła albo ukrywania zboża przed skupem (**Rys. 11.**), albo marnowania pieczywa, które zamiast być sprzedawane w sklepie, zostało wykorzystane jako pokarm dla świni należącej do kułaka¹³⁴. Jednoznacznie złe postępowanie postaci obu opowiadań nie pozostało bez kary — w pierwszym przypadku wroga klasowego postawiono przed sądem, w drugim zaś zmuszono — na mocy nowej ustawy — do przekazywania pieczywa do sklepu.

Rys. 11. „Biedni” kułacy
Źródło: „Świat Młodych” nr 36/1952, s. 5

¹³⁴ Zob. *Przed uchwałą... / po uchwale...*, „Świat Młodych” 1953, nr 4, s. 2.

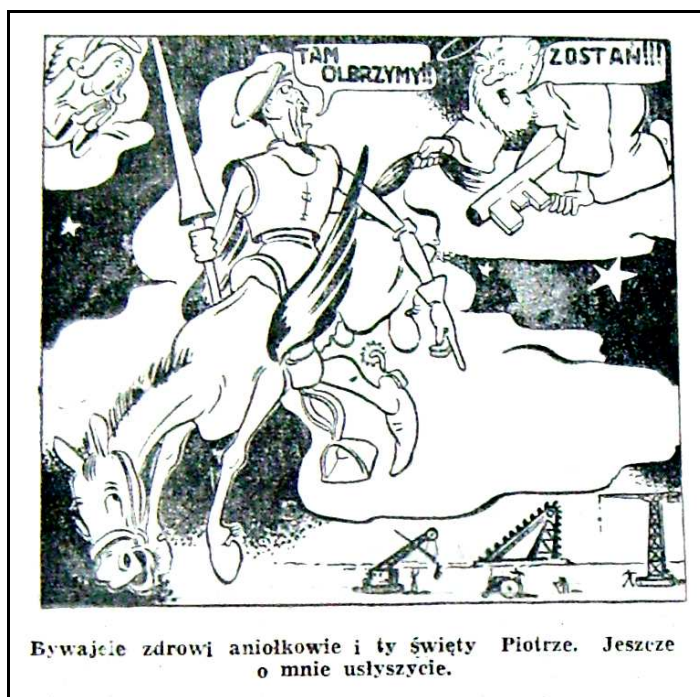
3.2.2. OBRAZ POLSKI LUDOWEJ I OBRAZ ZACHODU

OBRAZ POLSKI LUDOWEJ — „BUDUJEMY SOCJALIZM”

W świetle historyjek obrazkowych Polska okresu stalinowskiego to przede wszystkim kraj przemian — industrializacji i nowoczesności. To także kraj zamieszkiwany przez uczniów i robotników, spośród których niejeden zasługuje na miano przodownika nauki lub przodownika pracy.

Już w pierwszym odcinku serii *Don Kichot w Polsce* czytelnik może dostrzec, że miejsce, do którego udaje się główny bohater, to „świat fabryk i maszyn, to kraj dymiących kominów i plac budowy”¹³⁵. Znużony pobytem w niebie Don Kichot wyrusza w podróż, a konkretnie tam, gdzie widzi „olbrzymy” — traktor i dźwigi pracujące pełną parą (**Rys. 12.**). W kolejnych częściach komiksu nasz pełen zdumienia rycerz miał styczność z tramwajem, traktorem, statkiem („potworami”) oraz lokomotywą („diabłem”), a także z geodetami i pracującymi robotnikami. Polska jawiła mu się jako kraj pracy wspomaganey przez najnowsze zdobycze techniki, co wiązało się z ówczesnie rozpowszechnionym swoistym kultem maszyn¹³⁶.

Rys. 12. Don Kichot przybywa do Warszawy

Źródło: „Świat Młodych” nr 15/1949, s. 1

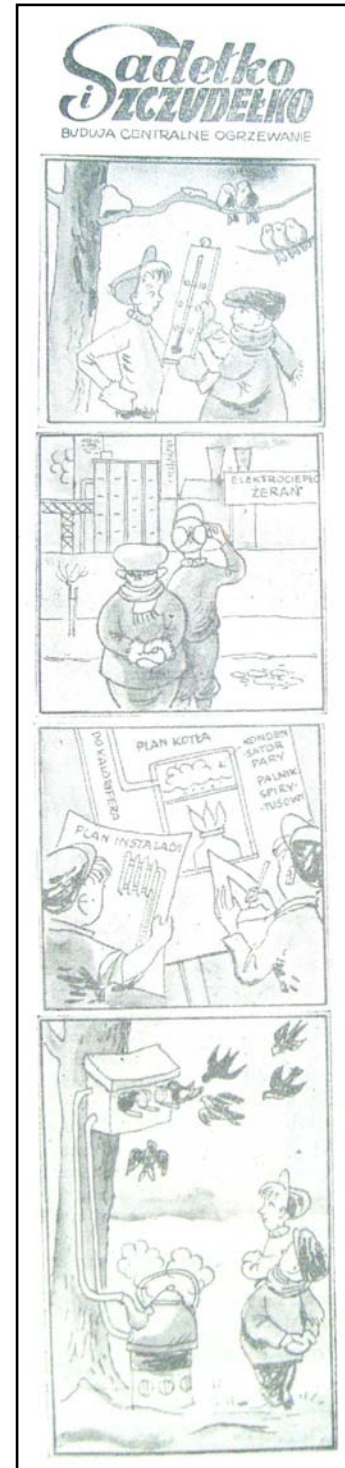
¹³⁵ M. Brodala, dz. cyt., s. 105; zob. A. Paczkowski, dz. cyt., 155–161.

¹³⁶ Zob. M. Brodala, dz. cyt., s. 106–108.

Rys. 13. Centralne ogrzewanie
Źródło: „Świat Młodych” nr 15/1955, s. 3

Uprzemysłowienie państwa szczególnie widać na przykładzie historyjki *Z pamiętnika Zosi*, w której dzieci podczas wycieczki odwiedzają przodowników pracy pochodzących z m.in. Kombinat Chemicznego w Dworach pod Oświęcimiem, huty „Kościuszko” na Śląsku, Stoczni Gdańskiej oraz ZPB im. Juliana Marchlewskiego w Łodzi¹³⁷. Z kolei w jedynym opublikowanym na łamach „Świata Młodych” odcinku serii *Sadetko i Szczudelko* (**Rys. 13.**) dwójka bohaterów buduje centralne ogrzewanie w budce dla ptaków, wzorując się na Elektrociepłowni Żerań powstałej w latach 1952–1955¹³⁸. Przykładem innej inwestycji pojawiającej się w opowiadaniu obrazkowym, uważanej za czołowe dzieło architektury socjalistycznej, była wspomniana wcześniej MDM (**Rys. 9.**)¹³⁹.

Polska Ludowa to także kraj, w którym dotychczas typowo męskie zawody zaczynają wykonywać kobiety. W łódzkich zakładach włókienniczych Zosia, Franek i Janek poznają koleżankę Pachnik, która w wielkiej hali fabrycznej obsługuje 24 maszyny. Jak wyjaśnia przodowniczka pracy, liczba ta wkrótce ma wzrosnąć do 48 — „Majster mówi, że hala już dla mnie za mała!”¹⁴⁰. Kobieta angażującą się w swoją pracę jest również milicjantka Lodzia — w rzeczywistości Leokadia Krajewska¹⁴¹ — która wręcza Don Kichotowi mandat za poruszanie się na Rosynancie bez prawa jazdy¹⁴².

¹³⁷ Zob. **J. Domagalik, Chmiel [H.J. Chmielewski]**, dz. cyt., „Świat Młodych” 1952, nr 29, s. 4–7, 10.

¹³⁸ Zob. *Elektrociepłownia „Żerań”*, w: *Encyklopedia Warszawy* (red. prow. **B. Kaczorowski**), Warszawa 1994, s. 170.

¹³⁹ Zob. *Marszałkowska Dzielnica Mieszkaniowa (MDM)*, w: *Encyklopedia...*, s. 470.

¹⁴⁰ **J. Domagalik, Chmiel [H.J. Chmielewski]**, dz. cyt., „Świat Młodych” 1952, nr 29, s. 10.

¹⁴¹ Jedna z pierwszych kobiet milicjantek. W latach 1945–1949 kierowała ruchem drogowym w ruchliwych wówczas punktach Warszawy. Zob. *Krajewska Leokadia*, w: *Encyklopedia...*, s. 380; **M. Macheta**, *Zapomniana twórczość Mariana Walentynowicza*, Praca magisterska, Kraków 2002, s. 53.

¹⁴² Zob. **J. Podoski, M. Walentynowicz**, *Don Kichot w Polsce*, „Świat Młodych” 1949, nr 15–16.

Pozytywnego obrazu Polski dopełniają duma z ziem odzyskanych po II wojnie światowej¹⁴³ oraz tolerancja rasowa. Potwierdzeniem pierwszej wartości jest m.in. ponownie jeden z odcinków *Don Kichota* — w *Marzeniu* bohater wyobraża sobie, że posiada lancę długości widocznej w tle wrocławskiej iglicy¹⁴⁴. Z kolei o kraju, w którym nie istnieje rasizm, dowiadujemy się z *Ucieczki* autorstwa Magdaleny Samozwaniec i Mai Berezowskiej. Janek, Murzynek Dżo i Chińczyk Lu-Fu-Tsin uciekają ze Stanów Zjednoczonych — kraju nietolerancyjnego — do Polski Ludowej. Słowa wujostwa witającego chłopców — „Nie ma u nas różnic ras, | Chodźmy do nas. Tempo! Gaz!” — nie pozostawiają wątpliwości, że dzieci trafiły we właściwe miejsce¹⁴⁵.

W świetle historyjek obrazkowych jedynym elementem zaburzającym pozytywny obraz Polski stalinowskiej jest obecność wrogów wewnętrznych — spekulantów, kułaków oraz nieuków — jednak stanowią oni zdecydowaną mniejszość, z którą władza systematycznie walczy, odnosząc coraz to kolejne sukcesy.

OBRAZ ZACHODU

W zasadzie jedynym krajem zachodnim szerzej przedstawianym w opowiadaniach obrazkowych były Stany Zjednoczone. Ich jednoznacznie negatywny wizerunek kontrastował z pozytywnym obrazem Polski Ludowej.

Janek i Dżo nie bez powodu podjęli decyzję o ucieczce do Polski. Ich przyjaźń — chłopca rasy białej z Murzynem¹⁴⁶ — należała do trudnych, bowiem Dżo był nieustannie prześladowany ze względu na kolor skóry. „W Ameryce murzyn, ot | Coś jak u nas czarny kot. | Mówią biali: «Okey — yes, | Murzyn, zbrodniarz, zwierzę, pies!» | Myśli, które miewa on | Mają najczarniejszy ton!”¹⁴⁷ Ponieważ rasizm dotyczył nie tylko zachowania wobec Murzynów, do dwójki chłopców przyłączył się Chińczyk Lu-Fu-Tsin, który również miał dość prześladowań ze strony Amerykanów: „Ach zabierzcie mnie stąd precz. | Mieszkać w USA straszna rzecz!”¹⁴⁸

¹⁴³ Zob. **M. Brodala**, dz. cyt., s. 95.

¹⁴⁴ Zob. **J. Podolski, M. Walentynowicz**, *Don Kichot w Polsce: marzenie*, „Świat Młodych” 1949, nr 24, s. 8. Iglicę postawiono we Wrocławiu z okazji początku cyklu imprez propagandowych „Wystawa Ziem Odzyskanych” (1948), który prezentował osiągnięcia odbudowy terenów uzyskanych przez Polskę po II wojnie światowej. Za: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wystawa_Ziem_Odzyskanych, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁴⁵ Zob. **M. Samozwaniec, M. Berezowska**, *Ucieczka*, „Świat Młodych” 1949, nr 4–5, s. 11.

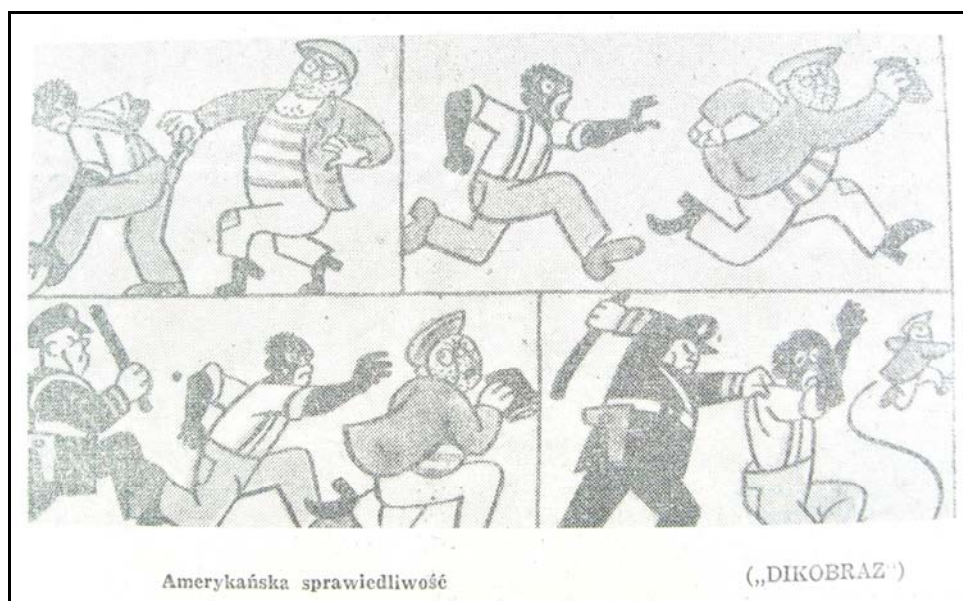
¹⁴⁶ O przyjaźniach polskich dzieci z czarnoskórymi mieszkańcami USA oraz o prześladowaniach pisze **M. Brodala**, dz. cyt., s. 145–146.

¹⁴⁷ **M. Samozwaniec, M. Berezowska**, dz. cyt., „Świat Młodych” 1949, nr 4, s. 11.

¹⁴⁸ Tamże.

Inną historyjką — przedrukowaną z czechosłowackiego „Dikobrazu” — wskazującą na nierówne traktowanie czarnoskórych w Stanach Zjednoczonych jest *Amerykańska sprawiedliwość* (Rys. 14.). W tym krótkim opowiadaniu złodziej rasy białej kradnie Murzynowi portfel i ucieka. Ofiara ściga rabusia, do momentu gdy pojawia się policjant, który — ku zaskoczeniu czytelnika — łapie czarnoskórego mężczyznę i uderza w niego pałąk. Tymczasem prawdziwy złodziej ucieka ze zdobyczą i z uśmiechem na twarzy.

Rys. 14. *Amerykańska sprawiedliwość*

Źródło: „Świat Młodych” nr 28/1949, s. 3

Z kolei utwór *W szponach czerwonych zbrodniarzy*¹⁴⁹, stworzony przez dwóch czytelników „Świata Młodych”, prezentuje wizję Ameryki, w której tymi złymi — brudnymi, obdartymi, brutalnymi i nieludzkimi — są nie tylko Murzyni, lecz także komuniści oraz demokraci z partii Wallace’a. W opozycji do nich znajdują się niemieccy gestapowcy i kapitaliści¹⁵⁰. Jak wyjaśnia redakcja, cała historia jest „pierwszorzędnym naśladownictwem i satyrą na bzdury jakimi się karmi młodzież amerykańską”. Komentarz ten dotyczy komiksów, które jawią się jako „pozbawione zupełnie sensu awanturnicze opowiadania”¹⁵¹. Wówczas były one piętnowane na równi z innymi antywzorcami z za

¹⁴⁹ J. Siwierski, B. Sleski, *W szponach czerwonych zbrodniarzy*, „Świat Młodych” 1949, nr 13, s. 8.

¹⁵⁰ Wizerunek złego kapitalisty i gestapowca pojawia się też w innej historyjce, kiedy to wróg zewnętrzny chce — bezskutecznie — wydrzeć z rąk polskich ziemie odzyskane. Zob. [bez tytułu], „Świat Młodych” 1952, nr 39, s. 2.

¹⁵¹ *Od redakcji*, „Świat Młodych” 1949, nr 13, s. 8.

oceanu¹⁵², m.in. filmem. Jedno z opowiadań — przedruk z radzieckiego „Krokodila” — wskazuje na zgubne skutki chodzenia do kina. W efekcie obejrzenia demoralizującego filmu nasyconego przemocą, dzieci w USA po zakończeniu seansu chcą obrabować kasjerkę¹⁵³.

Uzupełnienie negatywnego obrazu Stanów Zjednoczonych stanowią dwie historyjki, które prezentują antyamerykańską postawę dzieci i robotników francuskich¹⁵⁴. Obie grupy chcą jednego — aby wojska amerykańskie zaprzestały walk i wróciły tam, skąd przybyły. Treści te korespondowały z ówczesną propagandą, w myśl której agresywne działania Stanów Zjednoczonych doprowadziły do wybuchy wojny koreańskiej¹⁵⁵.

3.3. HISTORIE ROZRYWKOWE

3.3.1. PODZIAŁ TEMATYCZNY

Tabela 3. Kategorie historii rozrywkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956

KATEGORIA HISTORII ROZRYWKOWEJ	SUMA	ROK								
		1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	
HUMORESKA	103	28	3	0	3	1	5	19	44	
HUMORESKA, SPORTOWE	17	12	2	0	0	0	1	0	2	
SPORTOWE	1	0	0	1	0	0	0	0	0	
PRZYGODOWE	32	0	0	0	0	0	0	14	18	
HUMORESKA, PRZYGODOWE	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
PRZYGODOWE, WESTERN	24	0	0	0	0	0	0	0	24	
SF	1	0	0	0	0	0	0	1	0	
SUMA	179	40	5	1	3	1	6	34	89	

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Świata Młodych” (1949–1956)

W latach 1949–1956 w „Świecie Młodych” zaprezentowano 179 historii rozrywkowych, z których 107 można przyporządkować tylko do tej kategorii¹⁵⁶. Z analizy danych zawartych w tabeli 3. wynika, że najliczniej reprezentowaną grupą opowiadań

¹⁵² Zob. **A. Radziwiłł**, *Model ideologii...*, s. 342.

¹⁵³ Zob. *Dzieci USA w kinie*, „Świat Młodych” 1952, nr 21, s. 8.

¹⁵⁴ Zob. [bez tytułu], „Świat Młodych” 1950, nr 17, s. 3; *W szkole francuskiej*, „Świat Młodych” 1952, nr 37, s. 2.

¹⁵⁵ Zob. **A. Paczkowski**, dz. cyt., 154–155; **M. Brodala**, dz. cyt., 141–142.

¹⁵⁶ Zob. Rozdz. 2.2.2.

o charakterze rozrywkowym są humoreski — jest ich 121, w tym 17 dotyczących tematyki sportowej. Popularność tej formy komiksowej opowieści w 1949 roku najprawdopodobniej wiąże się z — panującym do pewnego momentu — przekonaniem o jej niewielkim podobieństwie do klasycznego amerykańskiego komiksu, bowiem opowiadania humorystyczne zamieszczane w „Świecie Młodych” najczęściej pozbawione były warstwy tekstowej.

Drugą grupę stanowią opublikowane w liczbie 57 odcinków historie przygodowe. Podobnie jak w przypadku humoresek, najwięcej ukazało się ich w latach 1955–1956, czyli już po rozpoczęciu się „odwilży”. Były to w gruncie rzeczy trzy serie: *Witek Sprytek* (1955 rok, 12 odcinków), *Tajemnica wyspy na jeziorze* i western *Niraczu — przyjaciel z prerii* (1956 rok, 17 i 24 odcinki). Dwie ostatnie wraz humoreską *Miś Baryłka* (1956 rok, 30 odcinków) to pierwsze tak długo ukazujące się na łamach „Świata Młodych” komiksy od czasów *Don Kichota*.

3.3.2. BOHATEROWIE I ICH ZWIĄZEK Z IDEOLOGIĄ WYCHOWAWCZĄ

Bohaterowie historyjek rozrywkowych to najczęściej chłopcy lub mężczyźni. Czasem przybierają oni postać zwierzątka o ludzkich cechach — zabiegowi personifikacji poddany został m.in. tytułowy bohater *Misia Baryłki*¹⁵⁷.

Obok wartości i cech neutralnych, uosabianych przez wszystkich bohaterów, czasem pojawiają się te wynikające z ówczesnie lansowanego modelu ideologii wychowawczej. W odniesieniu do opowieści rozrywkowych, najistotniejszymi z nich są kondycja fizyczna i związana z nią rywalizacja.

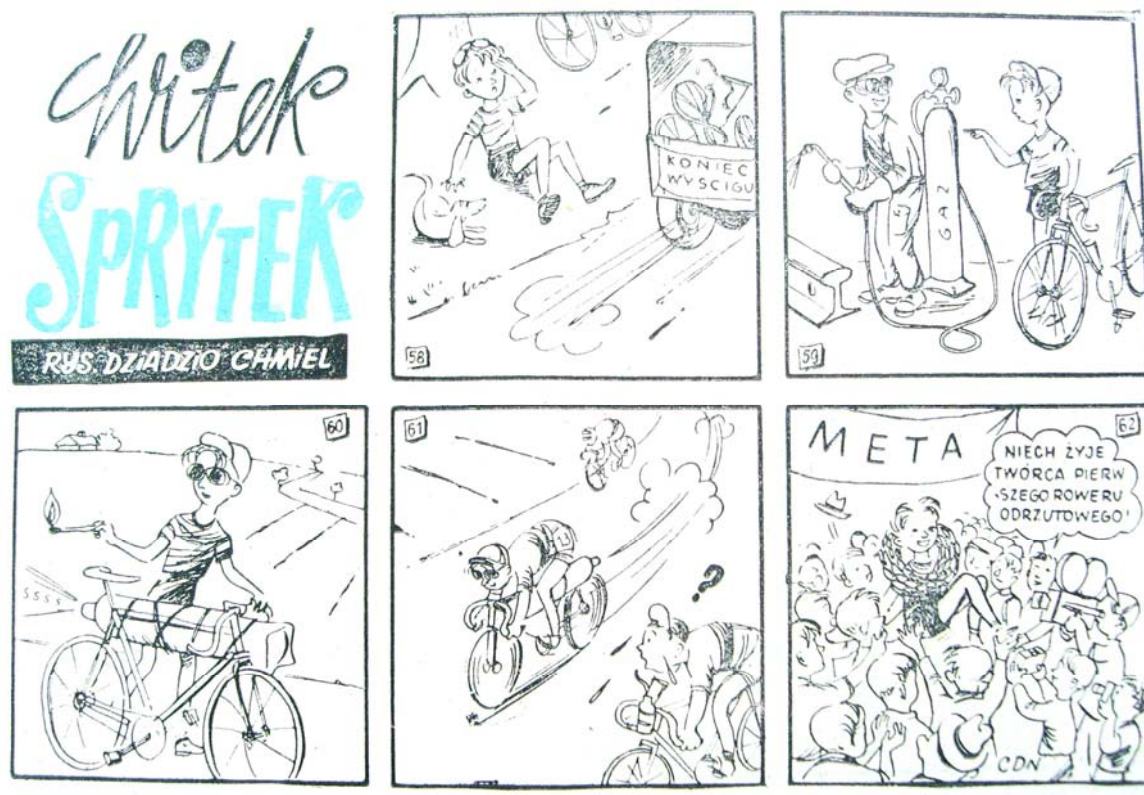
Występujących w komiksowych utworach bohaterów można podzielić na dwie przeciwstawne względem siebie grupy. Pierwszą reprezentują ci, którzy odznaczają się sprytem, pomysłowością, zaradnością lub ostrożnością. Należą do niej m.in. tytułowe postaci takich komiksów, jak *Witek Sprytek* (**Rys. 15.**)¹⁵⁸, *Ja na wszystko znajdę radę*,

¹⁵⁷ Imię misia pojawiło się dopiero w lutym 1957 roku w wyniku konkursu ogłoszonego przez redakcję na łamach pisma (zob. *Konkurs*, „Świat Młodych” 1956, nr 102–4, s. 4). Odcinki publikowane wcześniej albo nie posiadały tytułu, albo (rzadziej) zaopatrzone były w jeden z tytułów „tymczasowych”, tj. *Sprytny miś*, *Miś*, *Zmoknięty miś*, *Miś łakomczuch*, *Dobry miś* lub *Miś sportowiec*.

¹⁵⁸ Zob. **Dziadzio Chmiel** [H.J. Chmielewski], *Witek Sprytek*, „Świat Młodych” 1955, nr 55–59, 62–68.

*jestem przecież Sobieradek*¹⁵⁹ czy też *Sprytny miś*¹⁶⁰. Jednak bohaterowie posiadający tego rodzaju cechy występują nie tylko w opowiadaniach, których tytuły wyraźnie na to wskazują. Przykładem może być niema historia, w której chłopiec wybrał się na seans filmowy¹⁶¹. Kiedy okazało się, że ze względu na siedzącą przed nim kobietę w kapeluszu nie jest w stanie nic zobaczyć, wybiegł z kina, a po chwili wrócił — z peryskopem, dzięki któremu mógł bez przeszkód oglądać film.

Rys. 15. Witek Sprytek zwyciężca wyścigu

Źródło: „Świat Młodych” nr 66/1955, s. 4

Do drugiej grupy zaliczają się postaci, które uosabiają lenistwo, nieporadność, nieudolność, nieostrożność lub pechowość. Cechy te stanowią motyw przewodni niejednej humoreski: *Uparty parasol* to historia, w której zmokniętemu mężczyźnie udaje się rozłożyć parasol dopiero wtedy, gdy przestaje padać (**Rys. 16.**); bohater innego komiksu po zawieszeniu tabliczki z napisem „UWAGA. SCHODY!” sam potyka się o jeden

¹⁵⁹ Zob. **Z. Kiulin**, *Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek*, „Świat Młodych” 1955, nr 76, 82, 86, 93–95, 98.

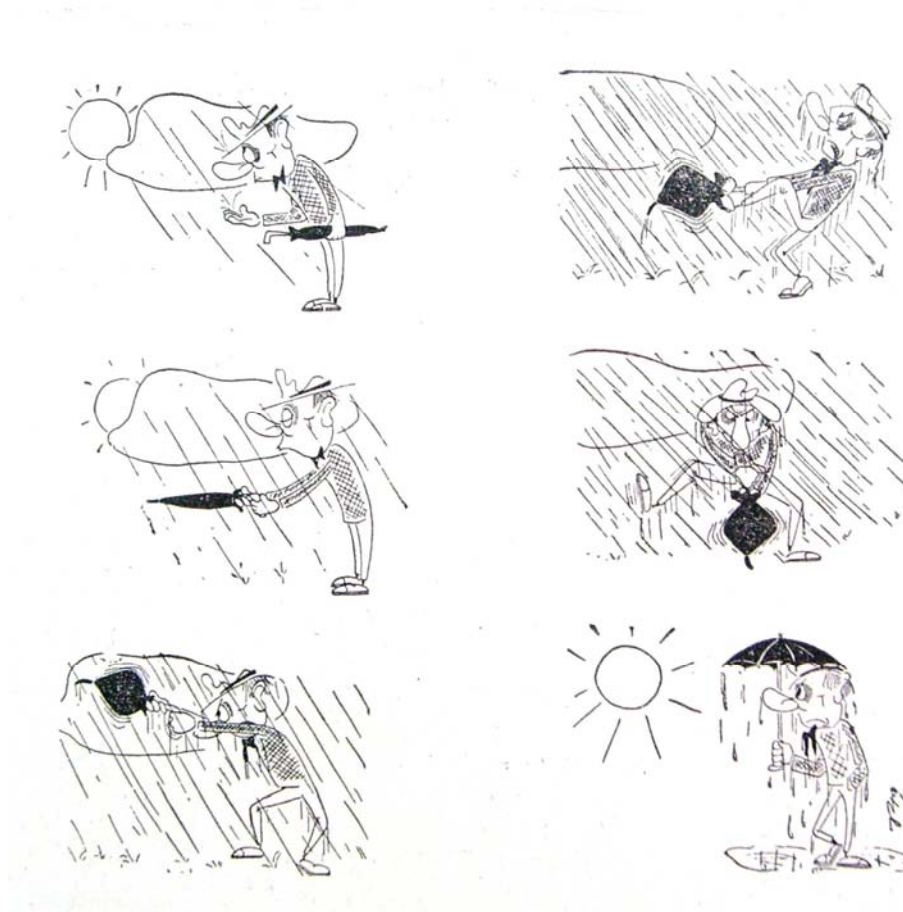
¹⁶⁰ *Sprytny miś* to tytuł dwóch historyjek — zamieszczonej jednorazowo (zob. **H.[J.] Chmielewski**, *Sprytny miś*, „Świat Młodych” 1956, nr 4, s. 1) oraz sześciu odcinków cyklicznego *Misia Baryłki* (zob. **Kuba [B. Rutkowska]**, *Sprytny miś*, „Świat Młodych” 1956, nr 57–58, 60, 68–70).

¹⁶¹ Zob. [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 2, s. 3.

stopień¹⁶²; z kolei artysta z niemej historyjki po namalowaniu bałwana odstawia obraz pod ścianę przy piecyku, a kiedy po paru godzinach wraca, ze zdumieniem odkrywa, że bałwan się roztopił¹⁶³; itd.

Rys. 16. Nieporadność

Uparty parasol

Źródło: „Świat Młodych” nr 34/1949, s. 3

Wśród obu grup znajdują się postaci, które uosabiają istotną z punktu widzenia ideologii wychowawczej wartość, jaką była kondycja fizyczna. W Polsce Ludowej popierano uprawianie sportu, bowiem z jednej strony panowało wtedy przekonanie, że „dobry sportowiec musiał być też dobrym uczniem”¹⁶⁴, z drugiej zaś sprawność fizyczną uznawano za jedną z istotnych cech „nowego człowieka” komunizmu¹⁶⁵. Mimo że

¹⁶² Zob. [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 28, s. 3.

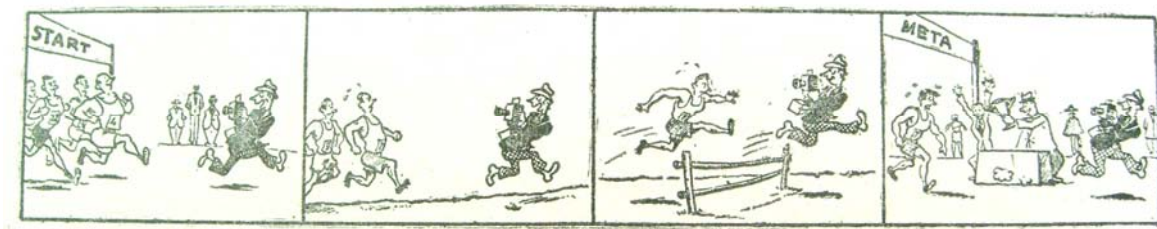
¹⁶³ Zob. [bez tytułu], „Świat Młodych” 1956, nr 8, s. 7.

¹⁶⁴ M. Brodala, dz. cyt., s. 45.

¹⁶⁵ Zob. K. Kosiński, dz. cyt., s. 37.

bohaterowie opowiadań często wyróżniali się brakiem tej sprawności, można przypuszczać, że z perspektywy ideologii ważna była sama obecność tematyki sportowej na łamach periodyku; to czy postać stanowiła wzór do naśladowania czy antyprzykład, najprawdopodobniej miało — tak jak i w przypadku pilnego ucznia i nieuka — drugorzędne znaczenie. Twierdzenie to zdają się potwierdzać humoreski sportowe, w których albo występuje jeden bohater — leń, słabeusz lub fajtłapa¹⁶⁶ — albo dwóch, z których w rywalizacji wygrywa ten odznaczający się pomysłowością i sprytem, a nie ten sprawny fizycznie¹⁶⁷. Inny ciekawy schemat — podkreślający ważność omawianej wartości — który pojawia się w historyjkach o tematyce sportowej, polega na tym, że nie tylko sportowcy biorący udział w zawodach posiadają kondycję. To również fotograf, który chce zrobić zdjęcia zawodnikom, przez co aż do końca biegnie przed nimi, jednocześnie okazując najmniej zmęczenia (**Rys. 17.**); to także uciekający złodziej i goniący go policjant, którzy wyprzedzają wszystkich zawodników początkowo biegnących przed nimi¹⁶⁸; wreszcie to chłopiec, który wbrew regulaminowi wszedł na teren stadionu, gdzie właśnie rozpoczął się bieg sportowców — zwycięzcą zawodów stojącym na podium okazał się właśnie on oraz... woźny, który go ścigał¹⁶⁹.

Rys. 17. Fotograf

Źródło: „Świat Młodych” nr 14/1949, s. 8

¹⁶⁶ Zob. m.in. **[Baro]**, [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 3, s. 12; *Praktyczny prezent*, tamże; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 21, s. 12; [bez tytułu], „Świat Młodych” 1950, nr 6, s. 12.

¹⁶⁷ Zob. m.in. **Baro**, [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 4, s. 4; tenże, [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 5, s. 12.

¹⁶⁸ Zob. **Baro**, [bez tytułu], „Świat Młodych” 1949, nr 7, s. 12.

¹⁶⁹ Zob. *Zwycięzcy mimo woli*, „Świat Młodych” 1954, nr 57, s. 2.

ZAKOŃCZENIE

Wizerunek Polski Ludowej i jej mieszkańców w perspektywie historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956 jest zgodny z ówczesnie obowiązującym partyjnym światopoglądem. Wydaje się, że opowiadania rysunkowe — mimo powszechnie panującego przekonania o ich amerykańskim pochodzeniu — ze względu na atrakcyjną dla dzieci i młodzieży formę przekazu stanowiły zbyt kuszące narzędzie propagandy, aby móc z nich całkowicie zrezygnować. Związany z ZMP następca „Świata Przygód” stanowił idealne miejsce do zamieszczania historyjek zawierających elementy ideologiczno-propagandowe i mających kształtować światopogląd „nowych ludzi”. W efekcie doszło do instrumentalnego wykorzystania opowiadań obrazkowych, których nadrzędną funkcją — szczególnie w latach 1949–1953 — było przenoszenie linii partii rządzącej do społeczeństwa. Jednocześnie część tych historyjek posiadała walory dydaktyczne, które można uznać za uniwersalne i aktualne do dnia dzisiejszego. Nie zmienia to jednak faktu, że historie publikowane w „Świecie Młodych” w latach 1950–1954 praktycznie nie pełniły podstawowej dla komiksu funkcji — nie służyły rozrywce.

SPIS ILUSTRACJI

Rysunek 1. Pierwsza winieta „Świata Młodych”.....	22
Rysunek 2. Nieudany kawał.....	31
Rysunek 3. Historia chłopca — nieuka.....	32
Rysunek 4. Kara za wagarowanie.....	33
Rysunek 5. Nieuctwo — relikwium przeszłości.....	34
Rysunek 6. Zbieranie stonki ziemniaczanej.....	36
Rysunek 7. „Jaka praca — taka płaca!”	37
Rysunek 8. W Szkole Przemysłowej.....	38
Rysunek 9. Budowa MDM.....	39
Rysunek 10. Koniec ze spekulantami.....	40
Rysunek 11. „Biedni” kułacy.....	41
Rysunek 12. Don Kichot przybywa do Warszawy.....	42
Rysunek 13. Centralne ogrzewanie.....	43
Rysunek 14. <i>Amerykańska sprawiedliwość</i>	45
Rysunek 15. Witek Sprytek zwycięzcą wyścigu.....	48
Rysunek 16. Nieporadność.....	49
Rysunek 17. Fotograf.....	50

SPIS TABEL

Tabela 1. Kategorie historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956.....	25
Tabela 2. Cechy formalne historii obrazkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956.....	26
Tabela 3. Kategorie historii rozrywkowych publikowanych na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956.....	46

BIBLIOGRAFIA

Prasa:

1. „Czas Fantastyki” 2009, nr 3
2. „Świat Młodych” 1949–1956
3. „Złoty Świat Młodych” 1952

Wydawnictwa zwarte:

4. Encyklopedia Warszawy / red. prow. B. Kaczorowski, Warszawa 1994
5. Goban-Klas T., Media i komunikowanie masowe: teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu, Warszawa 1999
6. Kosiński K., Oficjalne i prywatne życie młodzieży w czasach PRL, Warszawa 2006
7. Ludzie i książki: studia historyczne / pod red. J. Kosteckiego, Warszawa 2006
8. McCloud S., Understanding Comics: The Invisible Art, New York 1994
9. Misiora M., Bibliografia komiksów wydanych w Polsce w latach 1945–1989, Tarnów 2001
10. Paczkowski A., Pół wieku dziejów Polski, Wyd. 5., rozsz., Warszawa 2005
11. Persak K., Odrodzenie harcerstwa w 1956 roku, Warszawa 1996
12. Polacy wobec przemocy 1944–1956 / pod red. B. Otwinowskiej i J. Zaryna, Warszawa 1996
13. Przebudować człowieka: komunistyczne wysiłki zmiany mentalności / pod red. M. Kuli, Warszawa 2001
14. Radziwiłł A., Ideologia wychowawcza w Polsce w latach 1948–1956: próba modelu, Warszawa 1981
15. Rusek A., Leksykon polskich bohaterów i serii komiksowych, Warszawa 2007
16. Rusek A., Tarzan, Matołek i inni: cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1919–1939, Warszawa 2001
17. Słomkowska A., Prasa w PRL: szkice historyczne, Warszawa 1980
18. Sztuka komiksu w perspektywie polskiej komiksologii: antologia referatów interdyscyplinarnego sympozjum popularnonaukowego / pod red. K. Skrzypczyka, Łódź 2001
19. Szyłak J., Komiks w kulturze ikonicznej XX wieku: wstęp do poetyki komiksu, Gdańsk 1999

20. Szyłak J., Komiks: świat przerysowany, Gdańsk 1998
21. The World Encyclopedia of Comics / ed. by M. Horn, New York 1976
22. Toeplitz K.T., Sztuka komiksu: próba definicji nowego gatunku artystycznego, Warszawa 1985
23. Wierzbicki M., Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie: studium z dziejów funkcjonowania stalinowskiej organizacji młodzieżowej, Warszawa 2006
24. Wojciechowski J., Czytelnictwo, Wyd. 6., popr., Kraków 2000
25. Wybrane zagadnienia edukacji polonistycznej / pod red. H. Kurczaba, U. Kopeć, E. Kozłowskiej, Rzeszów 2002

Materiały niepublikowane:

26. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, Część I. Akta z lat 1945–1965 (inwentarz), Archiwum Akt Nowych w Warszawie
27. Macheta M., Zapomniana twórczość Mariana Walentynowicza, Praca magisterska napisana w Instytucie Sztuki AP pod kierunkiem prof. S. Sobolewskiego, Kraków 2002
28. Misiora M., [Wykaz historii opublikowanych na łamach „Świata Przygód”, „(Nowego) Świata Przygód”, „Na Tropie” i „Świata Młodych”], materiały własne w posiadaniu autora
29. Wysocki M., Komiks historyczny w Polsce: cechy formalne, estetyczne i treściowe, Praca licencjacka napisana w Instytucie INiB UJ pod kierunkiem prof. UJ dr hab. Aliny Fitowej, Kraków 2007

Strony internetowe:

30. <http://pl.wikipedia.org>
31. <http://www.lambiek.net>
32. <http://www.relax.nast.pl>

ANEKS

Aneks 1. Historie obrazkowe publikowane na łamach „Świata Młodych” w latach 1949–1956 w układzie chronologicznym
(KATEGORIA HISTORII: 1 — dydaktyczna; 2 — ideologiczno-propagandowa; 3 — reklamowa; 4 — rozrywkowa).

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	1	7.02	1	-	N.N.	N.N.	1, 2, 3	uczniowie — harcerze — czytelnicy „Świata Młodych”	głód wiedzy, kolektywizm
	2	14.02	2	-	-	N.N.	4	chłopiec	pomysłowość, zaradność
			3	-	-	[Baro]	1, 2, 4	sportowcy	kondycja fizyczna
	3	21.02	4	Nie czyń drugiemu co tobie nie miło	N.N.	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	uczniowie — harcerze	praworządność
			5	Praktyczny prezent <i>(przedruk: „Dikobraz”, Czechosłowacja)</i>	-	N.N.	1, 2, 4	mężczyzna	brak kondycji fizycznej, lenistwo, wygodnictwo
			6	-	-	[Baro]	1, 2, 4	sportowiec	kondycja fizyczna, nieudolność
	4	28.02	7	-	-	Baro	1, 2, 4	I sportowiec II sportowiec	pomysłowość, spryt kondycja fizyczna
			8	Ucieczka	Magdalena Samozwaniec	Maja Berezowska	2	Amerykianie Janek — chłopiec rasy białej Dżo — chłopiec rasy czarnej, Lu-Fu-Tsin — chłopiec rasy żółtej	dyskryminacja rasowa tolerancja rasowa lęk przed dyskryminacją rasową

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	5	7.03	9	Ucieczka	Magdalena Samozwaniec	Maja Berezowska	2	ciocia i wuj Janka, Janek — chłopiec rasy białej, kapitan Batorego Dżo — chłopiec rasy czarnej, Lu-Fu-Tsin — chłopiec rasy żółtej, małpka Koko	tolerancja rasowa lęk przed dyskryminacją rasową
			10	-	-	Baro	1, 2, 4	mężczyzna sportowiec	pomysłowość, spryt kondycja fizyczna
	6	14.03	11	Nasza rada dla narciarzy	-	Baro	1, 2, 4	sportowiec	kondycja fizyczna, pomysłowość
	7	21.03	12	-	-	Baro	1, 2, 4	policjant, przestępca, sportowcy	kondycja fizyczna
	8	28.03	13	-	-	[Henryk Jerzy Chmielewski?]	4	dziewczynka	troskliwość
			14	Nasze rady: jak najprościej zrobić fujarkę?	-	Baro	4	mężczyzna	cierpliwość, pomysłowość
	9	4.04	15	Fatalna skrzynia	-	N.N. [rysownik nr 1]	4	mężczyzna	nieporadność
			16	-	-	Baro	1, 2, 4	mężczyzna	kondycja fizyczna
	10	11.04	17	Dlaczego tak się stało...?	-	Baro	2, 3, 4	mężczyzna	nieporadność
			18	Strach ma wielkie oczy	-	N.N. [rysownik nr 1]	4	mężczyzna	panikarstwo
	11	17.04	19	-	N.N.	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	magister Alicja profesor Wścibinos kot Mruczek	poczucie humoru, pomysłowość doświadczenie, spryt niewinność
	12	25.04	20	-	-	Baro	4	strażak	nieudolność
			21	-	-	[Baro?]	1, 2, 4	mężczyzna pies	kondycja fizyczna, spryt agresja

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	13	1.05	22	W szponach czerwonych zbrodniarzy	Jerzy Siwierski	Bogdan Sleski	2	córka poczciwego kapitalisty, młody oficer z Germanii, poczciwy kapitalista	odwaga, praworządność
	14	9.05	23	-	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Janek	brutalność, prymitywność, tchórzostwo
			24	-	-	N.N.	1, 2, 4	fotograf, sportowiec	nieuctwo
	15	16.05	25	Don Kichot w Polsce: powrót na ziemię	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	Don Kichot	porywczność, żądza przygód
			26	-	-	N.N.	4	milicjantka Lodzia pies	praworządność agresja
	16	23.05	27	Historia bez słów	-	N.N.	4	zające	spryt
			28	-	N.N.	N.N.	1, 2	tata	nieporadność
			29	Don Kichot w Polsce: Sączek-Pączek — stary kamrat	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	uczeń — harcerz	nieuctwo
	17	30.05	30	Jak złapać na wędkę latającą rybę	-	STOM	4	Don Kichot	nieporadność, odwaga
			31	Don Kichot w Polsce: stara miłość nie rdzewieje	Julian Podoski	Marian Walentynowicz	2	milicjantka Lodzia	praworządność
			32	Doskonały szofer [przedruk: „Vaillant”, Francja] ¹⁷⁰	[Roger Masmonteil] ¹⁷¹	R. Mas. [Roger Masmonteil] ¹⁷²	4	spekulant Sączek-Pączek	kombinatorstwo, tchórzostwo
								I mężczyzna	ciekawość, przyjacielskość
							II mężczyzna	nieskromność	

¹⁷⁰ Za: <http://lambiek.net/magazines/vaillant.htm>, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁷¹ Za: http://lambiek.net/artists/m/mas_r.htm, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁷² Tamże.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	18	6.06	33	Don Kichot w Polsce: Don Kichot i cztery „kupcowe”	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	Don Kichot kupcowe — spekulantki spekulant Sączek-Pączek	naiwność, porywczość kombinatorstwo kombinatorstwo, oszukiwanie, złodziejstwo
	19	13.06	34	Mistrzostwa piłki nożnej w telewizji	-	N.N.	1, 2, 4	kibic	zaangażowanie
			35	Don Kichot w Polsce: błędny rycerz i nowa kopia	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	Don Kichot geodeci spekulant Sączek-Pączek	szczerowość pracowitość kombinatorstwo, złodziejstwo
			36	Zdarzenie w zaświatach	-	N.N.	4	czarodziej czarownica	władczość posłuszeństwo
	20	20.06	37	Don Kichot w Polsce: „lekcja” gościnności	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	Don Kichot, dwaj robotnicy gospodyni karczmy spekulant Sączek-Pączek	uczciwość gościnność chciwość, kombinatorstwo
			38	Gdy do fakira jest telefon	-	N.N.	4	fakir mężczyzna	niepodzielność uwagi, władczość posłuszeństwo
	21	27.06	39	[Don Kichot w Polsce:] nauczka...	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	1, 2	Don Kichot, dwaj robotnicy spekulant Sączek-Pączek	uczciwość złodziejstwo
			40	- (przedruk: „Sowieckij Sport”, [ZSRR])	N.N.	N.N.	1, 2, 4	mężczyzna	brak kondycji fizycznej

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	22	4.07	41	Don Kichot w Polsce: miłe rozczarowanie	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	1, 2	Don Kichot Dulcynea-Pączkowa harcerze spekulant Sączek-Pączek	porywczość, uczciwość panikarstwo, pazerność kolektywizm, pomoc, pracowitość, zorganizowanie oszukiwanie, pazerność
	23	11.07	42	[Don Kichot w Polsce:] zerwanie z Pączkami	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	Don Kichot Dulcynea-Pączkowa, spekulant Sączek-Pączek harcerze	bezinteresowność, pracowitość chciwość, interesowność internacjonalizm, kolektywizm, pracowitość
	24	18.07	43	Don Kichot w Polsce: marzenie	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	Don Kichot, harcerka	kolektywizm, pracowitość
	25	25.07	44	Don Kichot w Polsce: ponad normę	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	harcerz Don Kichot, harcerze	kolektywizm, pracowitość, współzawodnictwo pracy
	26	1.08	45	-	-	N.N.	2, 3	harcerze — czytelnicy „Świata Młodych”	głód wiedzy
			46	Don Kichot w Polsce: przygoda nad Odrą	M. [właśc. Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	harcerz Don Kichot	internacjonalizm, porywczość, pracowitość
	27	7.08	47	Don Kichot w Polsce: nauka nie idzie w las	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	harcerz Don Kichot, harcerze	kolektywizm, nauka, porywczość, pracowitość
	28	15.08	48	- (przedruk: „Noi Ragazzi”, Włochy)	-	N.N.	4	mężczyzna	pomysłowość, zaradność
49			- (przedruk: „Vaillant”, Francja)	-	R. Mas. [Roger Masmonteil] ¹⁷³	4	chłopiec	niezdarność	

¹⁷³ Tamże.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	28	15.08	50	Amerykańska sprawiedliwość <i>(przedruk: „Dikobraz”, Czechosłowacja)</i>	-	N.N.	2	amerykański policjant robotnik — Murzyn złodziej — mężczyzna rasy białej	dyskryminacja rasowa pracowitość, uczciwość złodziejstwo
			51	Siłomierz <i>(przedruk: „Ludas Matyi”, Węgry)</i>	-	Kasso	4	mężczyzna	siła fizyczna
			52	Sposób na odkorkowanie butelki	-	Ireneusz Mako.	4	chłopiec	pomysłowość, spryt
			53	Don Kichot w Polsce: „służba dziecku”	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	harcerz Don Kichot	opiekuńczość, pomysłowość, pracowitość
	29	22.08	54	- <i>[przedruk: „Vaillant”, Francja]¹⁷⁴</i>	[Roger] ¹⁷⁵ Masmonteil	[Roger] ¹⁷⁶ Masmonteil	4	chłopiec	nieostrożność
			55	Eureka (Znalazłem!)	N.N.	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	2, 3	dziadzio Chmiel profesor Wścibinos redaktor naczelny „Świata Młodych” ¹⁷⁷	internacjonalizm, pomysłowość
	30	29.08	56	Don Kichot w Polsce: niech żyje współpraca	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	harcerz Don Kichot	internacjonalizm, pomysłowość, pracowitość
	31	5.09	57	Don Kichot w Polsce: wracać czy nie wracać?	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	robotnik Don Kichot	nauka, pracowitość
	32	12.09	58	Don Kichot w Polsce: trzeba się uczyć	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	robotnik Don Kichot	nauka, kolektywizm, pracowitość, uczciwość
	33	19.09	59	Nieudane wagary	-	N.N.	1, 2	uczeń	nieuctwo
60			Don Kichot w Polsce: tajniki techniki	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	robotnik Don Kichot	kolektywizm, nauka, pracowitość, zorganizowanie	

¹⁷⁴ Za: <http://lambiek.net/magazines/vaillant.htm>, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁷⁵ Za: http://lambiek.net/artists/m/mas_r.htm, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁷⁶ Tamże.

¹⁷⁷ Redaktorem naczelnym „Świata Młodych” był wówczas Wojciech Krasucki.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1949	33	19.09	61	Na wystawie sztuki nowoczesnej	-	N.N.	4	mężczyzna	przeintelektualizowanie
			62	Lilliput	-	Siggs	4	złodziej	nieudolność
			63	-	-	STOM	4	mężczyzna	niefrasobliwość
	34	26.09	64	Uparty parasol	-	N.N.	4	mężczyzna	nieudolność, upór
			65	Don Kichot w Polsce: przodownik pracy	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	robotnik Don Kichot, robotnicy	kolektywizm, pracowitość, współzawodnictwo pracy
	35	3.10	66	Don Kichot w Polsce: racjonalizator	J. [Julian] Podoski	M. [Marian] Walentynowicz	2	robotnik Don Kichot	kolektywizm, pomoc, pomysłowość, pracowitość, racjonalizatorstwo
	38	24.10	67	-	-	N.N. [rysownik nr 2]	1, 2, 4	sportowiec	kondycja fizyczna
	42	21.11	68	-	-	N.N. [rysownik nr 2]	1, 2, 4	dwaj chłopcy	kondycja fizyczna
43	28.11	69	Przygoda w Redakcji	N.N.	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	kot Mruczek, profesor Wścibinos	nauka	
1949 1950	47 48	26.12 2.01	70 71 72	- Bez słów Świąteczna przygoda	- - -	N.N. N.N. N.N.	1, 2, 4 1, 2, 4 4	łyżwiarka kibic Święty Mikołaj	kondycja fizyczna zaangażowanie nieostrożność
1950	1	9.01	73	Z pamiętnika Zjazdowicza	N.N.	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	chłopiec — czytelnik „Świata Młodych”	niezorganizowanie
	6	13.02	74	-	-	N.N.	1, 2, 4	narciarz	nieostrożność
	7	20.02	75	-	-	CP	1, 2, 4	łyżwiści	kondycja fizyczna
	10	13.03	76	Ściągaczka (przedruk: „Pionierska Prawda”, [ZSRR])	-	N.N.	1, 2, 4	uczeń	nieuctwo, oszukiwanie
	12	27.03	77	-	-	N.N.	4	mężczyzna	spryt, zazdrość
	13	2.04	78	- [przedruk?]	-	es-te-de	2, 4	dwaj mężczyźni mężczyzna	pracowitość spryt

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1950	17	1.05	79	-	-	[R.] ¹⁷⁸ Włoski	2	Amerykane robotnicy francuscy	agresja wojenna pacyfizm
	33 34	21.08	80	Leśna gramatyka	N.N.	N.N.	1, 2	dwaj chłopcy	nauka
	35	4.09	81	Wskazówki zegara	tekst według J. Byłanina	D. Cinowski	1, 2	uczeń	nieuctwo, niezorganizowanie
	36	11.09	82	Regulamin §1	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń	nieuctwo, oszukiwanie
	37	18.09	83	Regulamin §2, 3, 4	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	nieuctwo
	38	25.09	84	Regulamin §5	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	nieuctwo, oszukiwanie
	39	2.10	85	Regulamin §6, 7	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	niechlujność
	40	9.10	86	Regulamin Punkt II §1	N.N.	N.N.	1, 2	I uczeń II uczeń — Jaś	pomoc, uprzejmość brak pomocy, nieuprzejmość
	41	16.10	87	Regulamin Punkt II §3 [właśc. §2]	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Zbyszek	brak pomocy, nieodpowiedzialność
	42	23.10	88	Regulamin Punkt II §3, 4	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	chuligaństwo, rozrywkowość
	43	30.10	89	Regulamin Punkt II §5	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	niechlujność, oszukiwanie
			90	- [przedruk]	tłumaczenie z rosyjskiego Jan Janicki	N.N.	1, 2	chłopiec Jaś	kondycja fizyczna
	44	6.11	91	Regulamin	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	oszukiwanie, nieuctwo, nieorganizowanie
1951	1	1.01	92	Zimowa historyjka	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jurek	kondycja fizyczna, nauka
	7	12.02	93 (zob. 105)	Półrocze bumelanta	B. [Barbara] Tryfan	H. Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	uczeń Józef Koper uczniowie	lenistwo, nieuctwo kolektywizm, nauka, pomoc, pracowitość
	15	9.04	94	Dwie strony amerykańskiego stylu życia	-	[R.] ¹⁷⁹ Włoski	2, 3	mężczyzna	radość

¹⁷⁸ A. Rusek, *Cykliczne historyjki...*, s. 366.

¹⁷⁹ Tamże.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1951	27	2.07	95	Przygody Felka, który zawsze wiedział lepiej	N.N.	N.N.	1, 2	harcerz Felek harcerze, przewodnik	brak dyscypliny, nieposłuszeństwo dyscyplina, kolektywizm
	28	9.07	96	Przygody Felka, który zawsze wiedział lepiej	N.N.	N.N.	1, 2	harcerz Felek harcerze, przewodnik	brak dyscypliny, chuligaństwo, nieposłuszeństwo dyscyplina, kolektywizm
	29	16.07	97	Przygody Felka, który zawsze wiedział lepiej	N.N.	N.N.	1, 2	harcerz Felek harcerze, przewodnik	brak dyscypliny, nieposłuszeństwo, nieuctwo dyscyplina, kolektywizm
	30	23.07	98	Przygody Felka, który zawsze wiedział lepiej	N.N.	N.N.	1, 2	harcerz Felek harcerze, przewodnik	brak dyscypliny, nieposłuszeństwo dyscyplina, kolektywizm
	31	30.07	99	Przygody Felka, który zawsze wiedział lepiej	N.N.	N.N.	2	harcerz Felek harcerze, przewodnik	brak dyscypliny, nieostrożność, nieuctwo dyscyplina, kolektywizm
	32	6.08	100	Sztafeta w czapkach [przedruk: „Der Junge Pionier”, NRD]	-	[RA]	1, 2, 4	dzieci	kolektywizm, kondycja fizyczna
	33	13.08	101	Przygody Felka, który zawsze wiedział lepiej	N.N.	N.N.	1, 2	harcerz Felek, harcerze, przewodnik	dyscyplina, kolektywizm
	34	20.08	102	Nie ma to jak razem	Krystyna Antyniewicz [właśc. Artyniewicz]	Wacław Szulc	1, 2	uczniowie — harcerze	kolektywizm, nauka
	35	27.08	103	Powrót	K. [Krystyna] Artyniewicz	W. [Wacław] Szulc	1,2	uczniowie — harcerze	kolektywizm, nauka
38	17.09	104	Nasza gablota	Krystyna Artyniewicz	[Wacław] Szulc	1, 2	uczniowie — harcerze	nauka	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1951	40	1.10	105 (zob. 93)	Szkolna historia	N.N.	[Wacław] Szulc	1, 2	uczeń — harcerz uczniowie — harcerze	lenistwo, nieuctwo kolektywizm, nauka, pomoc, pracowitość
	41	8.10	106	Od 7.30 do 21.30 w Republice Pionierów w Berlinie <i>(przedruk: „Der Junge Pionier”, [NRD])</i>	-	RA	1, 2	dzieci — pionierzy	dyscyplina, kolektywizm, kondycja fizyczna, zorganizowanie
	48	26.11	107 (zob. 147)	Bajka stara, ale na czasie...	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz	nauka, zorganizowanie
1952	3	21.01	108	Ten się śmieje, kto się śmieje ostatni	T. [Tadeusz] ¹⁸⁰ Polanowski	H. [Henryk Jerzy] Chmielewski	1, 2	uczennica	oszukiwanie, nieuctwo
	4	28.01	109	Ten się śmieje, kto się śmieje ostatni	[Tadeusz] ¹⁸¹ Polanowski	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	uczeń	oszukiwanie, nieuctwo
	14	7.04	110	Dzień zdrowego chłopca	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	nauka, pracowitość, zorganizowanie
	20	19.05	111	Miłe złego początku, lecz koniec żaloszny	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń	lenistwo, nieuctwo
	21	26.05	112	Dzieci USA w kinie <i>(przedruk: „Krokodil”, [ZSRR])</i>	N.N.	N.N.	2	dwaj chłopcy	agresja, brak kultury osobistej
	22	1.06	113	- <i>(przedruk: „Pionierskie Nowiny”, [ZSRR])</i>	-	N.N.	1, 2	uczeń uczniowie — harcerze	nauka kolektywizm, nieróbstwo
	26	29.06	114	Chmury na wakacyjnym niebie	-	N.N.	1	szkolna wycieczka	wandalizm
	28	14.07	115	Obrazków niewiele — jak kwiatu chciał pomóc Marcelek	-	H. [Henryk Jerzy] Chmielewski	2, 4	uczeń — harcerz Marcelek	pomoc, pomysłowość

¹⁸⁰ Tamże, s. 373.

¹⁸¹ Tamże.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
„Złotowy Świat Młodych: Pismo harcerskiego miasteczka złotowego”, Nr 1–7, 17–23.07.1952									
	2	18.07	116 (=118)	[Gaśnica]	N.N.	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	uczeń — harcerz	pycha
	29	20.07 22.07	117	Z pamiętnika Zosi: złotowa podróż	J. [Janusz] Domagalik	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	2	uczniowie — harcerze Franek, Janek, Zosia górnicy, hutnicy, rolnicy, stoczniovcy i inni robotnicy sportowcy	ciekawość, kolektywizm kolektywizm, pracowitość, współzawodnictwo pracy kolektywizm, kondycja fizyczna
	30	3.08	118 (=116)	Gaśnica	N.N.	[Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2	uczeń — harcerz	pycha
	31	10.08	119	Niemuzykalny szczygiełek i pomysły Marcelek: na kolonii przygoda wielka, gdy sen ogarnął Marcelka	-	H. [Henryk Jerzy] Chmielewski	2, 4	uczeń — harcerz Marcelek	pomoc, pomysłowość
	32	17.08	120	Tak bywa	N.N.	N.N.	1	chłopiec	niezdarność
	36	14.09	121	Dwaj kułacy	N.N.	N.N.	2	dwaj kułacy	kombinatorstwo, oszukiwanie
			122	Kto kogo uczy porządku?	-	N.N.	1	dwoje dzieci słoń	śmiecenie dbanie o czystość
	37	21.09	123	W szkole francuskiej (przedruk: „Dikobraz”, [Czechostowacja])	N.N.	N.N.	2	uczniowie we Francji	antyamerykanizm
			124	-	N.N.	N.N.	4	dwaj chłopcy	pomysłowość
	39	5.10	125	-	N.N.	N.N.	2	zachodni kapitalista, niemiecki żołnierz	pazerność, zaborczość
	42	26.10	126	-	N.N.	N.N.	2	robotnik	pracowitość, współzawodnictwo pracy
			127	Na budowie	N.N.	N.N.	2	robotnicy	pracowitość, współzawodnictwo pracy

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1952	44	9.11	128 (zob. 153)	Ostatni strzał	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz uczniowie — harcerze, przewodnik	nieuctwo nauka, pomoc
	45	16.11	129	Może kto podpowie	Wiera Badalska	Gustaw Majewski	1, 2	uczeń	nieuctwo
	46	23.11	130	Jak Tola opuścił przyjaciela (przedruk: „Pionierska Prawda”, [ZSRR])	N.N.	N.N.	1, 2	chłopiec Tola pionierzy	niechęć do wiedzy głód wiedzy
	47	30.11	131	Pamiętnik listu	N.N.	N.N.	1, 2	uczniowie — harcerze	kolektywizm
	50 51	21.12 28.12	132	Nie chowaj książek, uczniu, w kącie, zaglądamy do nich w czasie świąt	Wanda Chotomska	N.N.	1, 2	uczeń	nieuctwo
1953	1	4.01	133	Narty — to żarty dla Marty	Wanda Chotomska	N.N.	1, 2	dziewczynka Marta	pycha
	4	25.01	134	Przed uchwałą... / po uchwale...	N.N.	N.N.	2	kułak	kombinatorstwo, oszukiwanie
	5	1.02	135	Prosta matematyka	N.N.	N.N.	1, 2	uczennica	nieuctwo, oszukiwanie
			136	Kłopoty z czasem	Wanda Chotomska, Miron Białoszewski	N.N.	1, 2	uczeń Tadeuszek	lenistwo, niezorganizowanie
	6	8.02	137	- (przedruk: „Pionierska Prawda”, [ZSRR])	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Antek	nieuctwo
	7	15.02	138	Fantastyczna podróż	N.N.	N.N.	1, 2	uczniowie — harcerze	nauka, pomysłowość
	8	22.02	139	Igrzyska na wesoło	N.N.	N.N.	1, 2	I uczeń II uczeń	nauka nieuctwo
	22	31.05	140	Przyrodnik i geolog	-	N.N.	1, 2, 4	uczniowie — harcerze	głód wiedzy
	23	7.06	141	Skarb	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz Jurek	kolektywizm, pracowitość
24	14.06	142	Kto się uczy — nie utonie	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń	nieuctwo, oszukiwanie	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1953	24	14.06	143	Bunt mieszkańców szkolnego ogródka	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz Olek	pracowitość, zapominalstwo
	37	13.09	144	-	N.N.	N.N.	1, 2	I uczeń — harcerz II uczeń	pracowitość, zorganizowanie lenistwo, niezorganizowanie
	38	20.09	145	-	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń Staś	nieuctwo
	42	18.10	146	Z pamiętnika zeszytu	N.N.	N.N.	1, 2	uczennica Hania	nieuctwo, niezorganizowanie
	44	1.11	147 (zob. 107)	Stara bajka po nowemu	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz	nauka, zorganizowanie
	49	6.12	148	Zdarzają się i tacy korespondenci	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz	nieuctwo, oszukiwanie
1954	1	3.01	149	Michaś	-	N.N.	1, 2	chłopiec Michaś	nauka
	6	7.02	150	-	-	N.N.	1, 2, 3	uczniowie — harcerze — czytelnicy „Świata Młodych”	głód wiedzy
	10	7.03	151	Z pamiętnika Janka drugorocznika	N.N.	H. [Henryk Jerzy] Chmielewski	1, 2	uczeń — harcerz Janek	nieuctwo, oszukiwanie
	12	21.03	152	Czy takim powinien być ogniowowy?	N.N.	[Henryk Jerzy Chmielewski?]	1, 2	uczeń — harcerz ogniowowy	nieróbstwo, niezorganizowanie
	13	28.03	153 (zob. 128)	Ostatni strzał	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz uczniowie — harcerze, przewodnik	nieuctwo nauka, pomoc
	15	11.04	154	Taka sprawa	N.N.	N.N.	1, 2	ośmiu uczniów — harcerzy pozostali uczniowie — harcerze należący do ognia	chuligaństwo, nieuctwo, oszukiwanie pomoc, zorganizowanie
	21	23.05	155	Gdy list mówi nieprawdę: historia prawdziwa	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń — harcerz Czesiek Osiek	oszukiwanie
			156	Wycieczka Janeczka: historyjka obrazkowa	M. [Maria] Kowalewska	N.N.	1, 2	chłopiec Janek	brak kondycji fizycznej, lenistwo, niezorganizowanie
	22	30.05	157	-	-	N.N.	1, 4	chłopiec	nieostrożność
23	6.06	158	Z pamiętnika drugorocznika	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń	nieuctwo, oszukiwanie	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1954	28	11.07	159	Wycieczka Staszka zbieraczka	N.N.	N.N.	1	chłopiec Staszek	zachłanność
	32	8.08	160	Przygody Kazka	Wanda Chotomska	[A. Szelągowska]	1, 2	chłopiec Kazek	niesamodzielność
	34 35	22.08	161	-	-	[A. Szelągowska]	1, 4	chłopiec	nieostrożność, umiłowanie przyrody
	38	10.09	162	-	-	[A. Szelągowska]	1, 2	uczeń	nieuctwo, niezorganizowanie
	40	17.09	163	-	-	A. Szelągowska	4	jeź	nieostrożność
	41	21.09	164	Przygoda siódmoklasisty	N.N.	AS [A. Szelągowska]	1, 2	uczeń	pycha
	43	28.09	165	Jak leń zdobywa BSPO	M. [Maria] Kowalewska	A. Szelągowska	1, 2	uczeń Franek uczniowie	brak kondycji fizycznej, lenistwo, oszukiwanie kondycja fizyczna, uczciwość
	45	5.10	166	-	N.N.	N.N.	1, 2	uczeń	nieorganizowanie
	50	22.10	167	-	-	AS [A. Szelągowska]	1, 2	uczennica	nieorganizowanie
	51	26.10	168	-	-	AS [A. Szelągowska]	4	miś	nieostrożność
	57	16.11	169	Zwycięzcy mimo woli <i>(przedruk: „Kultura Fizyczna”, ZSRR)</i>	-	N.N.	1, 2	chłopiec, sprzątac	kondycja fizyczna
			170	Strach ma wielkie oczy	N.N.	[A. Szelągowska]	2, 4	harcerze	ciekawość, odwaga
	64	10.12	171	U znachorki Matołkowej	-	[A. Szelągowska]	2	chłopiec harcerz	niewiedza, zacofanie nauka, wiedza
67 68	21.12 24.12	172	Pomysłowy łyżwiarz	-	AS [A. Szelągowska]	1, 2, 4	chłopiec	kondycja fizyczna, pomysłowość, racjonalizatorstwo	
1955	1	4.01	173	O ogniwie i wilkach dziwnych przygód kilka	[Maria Kowalewska]	[A. Szelągowska]	1, 2, 4	harcerze	kolektywizm, kondycja fizyczna, pomysłowość, zaradność
	2	7.01	174	O ogniwie i wilkach dziwnych przygód kilka	M. [Maria] Kowalewska	AS [A. Szelągowska]	2, 4	harcerze	kolektywizm, pomysłowość, zaradność

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1955	6	21.01	175	Jak koledzy pomogli Witkowi ułożyć plan dnia	-	N.N.	1, 2	uczeń Witek	nieuctwo, niezorganizowanie
	7	25.01	176	Język dużo potrafi, gdy kłamie do woli... Tak w życiu nieraz bywa z „wielką siłą woli”	N.N.	AS [A. Szelałowska]	1, 2	uczeń — harcerz	brak kondycji fizycznej, lenistwo, oszukiwanie, pycha, tchórzostwo
	15	22.02	177	Sadełko i Szczudełko budują centralne ogrzewanie	-	[Henryk Jerzy Chmielewski] ¹⁸²	2, 4	chłopcy Sadełko i Szczudełko	pomysłowość
	20	11.03	178	-	-	N.N.	4	I rybak II rybak	szczęście brak szczęścia
	27	5.04	179	Uśmiechnij się (przedruk: „Krokodil”, [ZSRR])	-	N.N.	2, 4	dwoje dzieci	dorosłość
	28	8.04	180	O łakomym bocianie i mądrej żabce	-	AS [A. Szelałowska]	4	bocian żaba	nieudolność spryt
	31	19.04	181	Uśmiechnij się	-	[A. Szelałowska]	4	dziewczynka	umiłowanie przyrody
	32	22.04	182	Uśmiechnij się	-	A. Szelałowska	4	dwoje dzieci	szczęście
	43	31.05	183	- (przedruk: „Pionierska Prawda”, [ZSRR])	-	N.N.	4	chłopiec	tchórzostwo
			184	- (przedruk: „Der Junge Pionier”, [NRD])	N.N.	N.N.	1, 2, 4	harcerz	kondycja fizyczna, spryt
185			- (przedruk: „Scantela Pionierului”, [Rumuńska Republika Ludowa])	N.N.	N.N.	1, 2	I uczeń — harcerz II uczeń — harcerz	nauka nieuctwo	

¹⁸² A. Rusek, *Leksykon...*, s. 174.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1955	45	7.06	186	-	-	AS [A. Szelałowska]	2, 4	harcerze	kolektywizm, zorganizowanie
	47	14.06	187	-	-	N.N.	4	chłopiec rasy czarnej	nieuwaga
	54	8.07	188	Siłacz	-	N.N.	1, 2	chłopiec dziewczyna	brak siły fizycznej siła fizyczna
	55	12.07	189	-	-	N.N.	2	syrenka	internacjonalizm
			190	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek	nieporadność
	56	15.07	191	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek	umiłowanie przyrody
	57	19.07	192	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek	pomysłowość
	58	22.07	193	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek	lenistwo, umiłowanie przyrody
	59	26.07	194	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek	nieostrożność, umiłowanie przyrody
	62	5.08	195	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek	ciekawość
	63	9.08	196	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2, 4	chłopiec Witek Sprytek	nauka, pomysłowość
	64	12.08	197	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2, 4	uczeń Janek Prztyk chłopiec Witek Sprytek	chuligaństwo spryt

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1955	65	16.08	198	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2, 4	sportowcy chłopiec Witek Sprytek	kondycja fizyczna lenistwo
	66	19.08	199	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2, 4	sportowcy chłopiec Witek Sprytek	kondycja fizyczna pomysłowość, spryt
	67	23.08	200	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Dziadzio Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 4	chłopiec Witek Sprytek	nieuwaga, pomysłowość
	68	26.08	201	Witek Sprytek	[Henryk Jerzy Chmielewski]	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	1, 2, 4	listonosz uczeń Witek Sprytek	kondycja fizyczna chuligaństwo, kondycja fizyczna
	70	6.09	202	- (przedruk: „Pionierska Prawda”, [ZSRR])	-	N.N.	4	chłopiec	pomysłowość
	76	27.09	203	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	Z. [Zbigniew] Kiulin	2, 4	chłopiec Sobieradek	pomysłowość, spryt
	82	18.10	204	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	[Zbigniew Kiulin]	2, 4	chłopiec Sobieradek	pomysłowość, zaradność
	84	25.10	205	Z czego śmieją się pionierzy	-	H. Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	2, 4	chłopiec — pionier	pomysłowość, spryt
	86	1.11	206	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	Z. [Zbigniew] Kiulin	4	chłopiec Sobieradek	pomysłowość, zaradność
	93	25.11	207	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	[Zbigniew Kiulin]	4	chłopiec Sobieradek	pomysłowość, spryt
	94	29.11	208	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	[Zbigniew Kiulin]	1, 4	chłopiec Sobieradek	pomoc, pomysłowość, zaradność
	95	2.12	209	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	[Zbigniew Kiulin]	1, 2, 4	chłopiec Sobieradek	zorganizowanie, pomysłowość, zaradność
97	9.12	210	Kino Objazdowe „Świata Młodych”: na start bez nart	[B.L.]	N.N.	1, 2	chłopiec	niezorganizowanie	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1955	98	13.12	211	Ja na wszystko znajdę radę, jestem przecież Sobieradek	-	[Zbigniew Kiulin]	4	chłopiec Sobieradek	pomysłowość, zaradność
	102 103	30.12	212	M-13 ląduje na Księżycu	N.N.	J. [Jan] Rocki ¹⁸³	2, 4	radzieccy kosmonauci, ZSRR	pionierskość
1956	3	10.01	213	Kino Objazdowe „Świata Młodych”: bałwany	[B.L.]	N.N.	1, 2	dwaj chłopcy	chuligaństwo
	4	13.01	214	Sprytny miś	-	H. [Henryk Jerzy] Chmielewski	1	dzieci miś	łatwość spryt
	5	17.01	215	-	-	AS [A. Szelańska]	1, 2	harcerz	pomoc, umiłowanie przyrody
	6	20.01	216	- [Miś Baryłka]	-	[Kuba — Barbara Rutkowska ¹⁸⁴]	1, 2, 4	miś	kondycja fizyczna, spryt
	7	24.01	217	Sportowy racjonalizator	-	N.N.	1, 2, 4	chłopiec	kondycja fizyczna, pomysłowość, racjonalizatorstwo
	8	27.01	218	-	-	N.N.	4	malarz	nieostrożność
	11	7.02	219	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	poczucie humoru, prostoduszność
	13	14.02	220	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość
	19	6.03	221	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pogoda ducha, pomysłowość
			222	Zbyszek racjonalizator	-	N.N.	2, 4	Zbyszek	pomysłowość, racjonalizatorstwo
	21	13.03	223	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość
			224	-	-	N.N.	2, 4	harcerz	złośliwość
	25 26	27.03 30.03	225	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	poczucie humoru, prostoduszność
226			-	-	N.N.	1, 2, 4	chłopiec	kondycja fizyczna, spryt	

¹⁸³ Za: <http://www.relax.nast.pl/1/auinni.htm>, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁸⁴ A. Rusek, *Leksykon...*, s. 135.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	29	10.04	227	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	prostoduszność, nieporadność
			228	Kino Objazdowe „Świata Młodych”: co to?	[B.L.]	N.N.	1, 2	dwaj uczniowie	agresja fizyczna
	31	17.04	229	Kino Objazdowe „Świata Młodych”: oszczędność	B.L.	N.N.	1, 2	uczeń Jaś	niechlujstwo, nieuctwo
	32	20.04	230	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	umiłowanie przyrody
	36	4.05	231	Z prehistorii	-	N.N.	4	chłopiec	beztroska
	37	8.05	232	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopcy	dyscyplina, kolektywizm, posłuszeństwo
								chłopiec Janek — lider grupy	dyscyplina, kolektywizm, zorganizowanie
	38	11.05	233	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	wujek	wiedza
								chłopcy	ciekawość, dyscyplina, kolektywizm, posłuszeństwo
	39	15.05	234	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopiec Janek — lider grupy	dyscyplina, kolektywizm, zorganizowanie
								chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy	ciekawość, kolektywizm, pomysłowość, zorganizowanie
40	18.05	235	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość, prostoduszność	
41	22.05	236	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy	ciekawość, kolektywizm, zorganizowanie	
42	25.05	237	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	1, 2, 4	chłopiec Janek — lider grupy	odpowiedzialność, zorganizowanie, wiedza	
43	29.05	238	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopiec Janek — lider grupy	ciekawość, nieostrożność	
							trzej mężczyźni	chciwość, kombinatorstwo	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	44	1.06	239	Pif — marynarzem: z przygód najmądrzejszego psa na świecie <i>[przedruk: „Vaillant”, Francja]</i>	[José Cabrero Arnal] ¹⁸⁵	[José Cabrero Arnal] ¹⁸⁶	4	pies Pif	beztroska, spontaniczność
	45	5.06	240	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	naiwność, pomysłowość
			241	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	trzej mężczyźni	agresja fizyczna
	46	8.06	242	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	trzej mężczyźni	agresja fizyczna, kombinatorstwo
	47	12.06	243	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy	ciekawość, troska, zorganizowanie
	48	15.06	244	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopiec Janek — lider grupy	pomysłowość, spryt
	49	19.06	245	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopiec Janek — lider grupy trzej mężczyźni	pomysłowość, spryt naiwność
	50	22.06	246	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopiec Janek — lider grupy	ciekawość
	51	26.06	247	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	prostoduszność, zabawa, zaradność
	52	29.06	248	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość, umiłowanie przyrody
			249	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopiec Janek trzej mężczyźni	pomysłowość chciwość
	53	3.07	250	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy	ciekawość, dyscyplina, kolektywizm, przyjacielskość zorganizowanie
	54	6.07	251	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy czterej mężczyźni	spryt zorganizowanie

¹⁸⁵ Za: http://lambiek.net/artists/a/arnal_jose.htm, dostęp z dnia 25.08.2009 r.

¹⁸⁶ Tamże.

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	55	10.07	252	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	Jerzy Karcz	2, 4	chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy czterej mężczyźni	kolektywizm, pomysłowość, spryt chciwość
	56	13.07	253	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	naiwność, pomysłowość
			254	Tajemnica wyspy na jeziorze	N.N.	[Jerzy] Karcz	2, 4	chłopcy, chłopiec Janek — lider grupy	kolektywizm, pomysłowość, spryt, zorganizowanie
	57	17.07	255	Sprytny miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość
	58	20.07	256	Sprytny miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość, zaradność
	59	24.07	257	Miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	beztroska, prostoduszność
	60	27.07	258	Sprytny miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	prostoduszność
	61	31.07	259	-	N.N.	N.N.	1	chłopiec	pycha
	62	3.08	260	Zaczarowana pończoszka	-	AS [A. Szelańska]	4	chłopiec	umiłowanie przyrody
	65	14.08	261	Tajemnicza wyspa	N.N.	N.N.	4	mężczyzna	ciekawość
	68	24.08	262	Sprytny miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	umiłowanie przyrody
	69	28.08	263	Sprytny miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pogoda ducha, pomysłowość
	70	31.08	264	Sprytny miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	beztroska, pomysłowość
	71	4.09	265	Niraczu — przyjaciel z prerii	[Wanda Chotomska, J. Maruszewski]	Szymon Kobyliński	4	Bob Hills	rozmowność
72	7.09	266	Zmoknięty miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	pomysłowość	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	72	7.09	267	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	Szymon Kobyliński	4	Bob Hills	rozmowność
	73	11.09	268	Miś łakomczuch [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	beztroska, łakomstwo
			269	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	Szymon Kobyliński	4	Bob Hills ojciec Boba Roberts, Smith	niedoświadczenie mądrość, odwaga kombinatorstwo
	74	14.09	270	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	Szymon Kobyliński	4	Bob Hills	nieostrożność
	75	18.09	271	Dobry miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	dobroduszość, pomoc
			272	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	Szymon Kobyliński	4	Bob Hills Niraczu — wódz Komanczów	przyjacielskość pomoc
	76	21.09	273	-	-	N.N.	4	chłopiec	beztroska
			274	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Niraczu ojciec Boba	ciekawość, nieufność, ostrożność troskliwość, wdzięczność
	77	25.09	275	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Roberts, Smith	bandytyzm, przemoc, złodziejstwo
	78	28.09	276	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Roberts, Smith	bandytyzm, przemoc, złodziejstwo
	79	2.10	277	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Niraczu ojciec Boba	mściwość, wrogość honorowość
	80	5.10	278	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Niraczu Hillsowie	gościnność, przyjacielskość wdzięczność

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	81	9.10	279	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills Niraczu ojciec Boba	odwaga, pomoc mściwość, przyjacielskość podejrzliwość
	82	12.10	280	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills Niraczu	odwaga, pomoc ostrożność
	83	16.10	281	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills Niraczu	honorowość, pomoc wdzięczność
	84	19.10	282	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	ojciec Boba Roberts, Smith	honorowość, uczciwość pycha, zakłamanie
	85	23.10	283	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	ojciec Boba Roberts, Smith	odwaga, sprawiedliwość bandytyzm, przemoc
	86	26.10	284	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills, Niraczu	odwaga, ostrożność
	87	30.10	285	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills Niraczu	wrażliwość mściwość
	88	2.11	286	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills, Niraczu	mściwość, ostrożność
	89	6.11	287	Dobry miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	dobroduszość, pomoc
288			Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills, Niraczu	mściwość, ostrożność	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	90	9.11	289	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills, Niraczu Roberts, Smith, szef Roberta i Smitha	ostrożność, mściwość, pomoc, troska, przywództwo, współpraca bandytyzm, złodziejstwo
	91	13.11	290	Miś sportowiec [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	2, 4	miś	kondycja fizyczna
			291	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills Roberts, Smith, szef Roberta i Smitha	odwaga, waleczność bandytyzm
	92	16.11	292	Miś sportowiec [Miś Baryłka]	-	[Kuba — Barbara Rutkowska]	2, 4	miś	kondycja fizyczna, pomysłowość
			293	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Bob Hills Niraczu, Indianie mieszkańcy farmy	odwaga, waleczność honorowość, odwaga, pomoc, waleczność wdzięczność
	93	20.11	294	Miś łakomczuch [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	łakomstwo
			295	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	4	Indianie Bob Hills, Niraczu	mściwość honorowość, przyjacielskość, ufność
	94	23.11	296	Miś [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	poczucie humoru, prostoduszność
			297	Niraczu — przyjaciel z prerii	W. [Wanda] Chotomska, J. Maruszewski	S. [Szymon] Kobyliński	1, 4	Bob Hills	rozmowność, wrażliwość
	95	27.11	298	As	-	[Henryk Jerzy Chmielewski]	4	pies As	pomysłowość, spryt
96	30.11	299	As	-	[Henryk Jerzy Chmielewski]	4	pies As	pomysłowość, spryt	

„ŚWIAT MŁODYCH”			NUMER HISTORII	TYTUŁ HISTORII	AUTOR(ZY) TEKSTU	AUTOR(ZY) RYSUNKÓW	KATEGORIA HISTORII	BOHATER(OWIE) HISTORII	WARTOŚCI I/LUB CECHY PERSONIFIKOWANE PRZEZ BOHATERA(ÓW) HISTORII
ROK	NR	DZIEŃ							
1956	97	4.12	300	As	-	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	pies As	pomysłowość
	98	7.12	301	As	-	[Henryk Jerzy Chmielewski]	4	pies As	pomysłowość
	99	11.12	302	As	-	Chmiel [Henryk Jerzy Chmielewski]	4	pies As	opiekuńczość, pomysłowość
	101	18.12	303	Grajek	-	N.N.	4	chłopiec	oszukiwanie, spryt
	102	21.12 25.12 28.12	304	Witek Sprytek i As	[Henryk Jerzy Chmielewski]	[Henryk Jerzy Chmielewski]	4	chłopiec Witek Sprytek pies As	pogoda ducha ufność
	103		305	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	umiłowanie przyrody
	104		306	- [Miś Baryłka]	-	Kuba [Barbara Rutkowska]	4	miś	nieporadność
			307	Nowoczesna czarownica	-	N.N.	4	czarownica	pomysłowość

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Świata Młodych” (1949–1956)